

STENOGRAFSKE BELEŠKE SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 2

BEOGRAD, 1933 GODINE

KNJIGA 2

XXV REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 9 MARTA 1933 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

Pretsednik
Dr. ANTE PAVELIĆ

i

Potpretsednici
JOVAN ALTIPARMAKOVIĆ
Dr. FRAN NOVAK

Sekretar
Dr. IVAN GMAJNER

Prisutni su g.g. Ministri: Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić, Ministar prosvete dr. Radenko Stanković.

POČETAK U 10,20 ČASOVA.

SADRŽAJ:

1. — Čitanje i usvojenje zapisnika XXIV redovnog sastanka;

2. — **Dnevni red:** 1) Nastavak pretresa izveštaja Odbora o predlogu Zakona o opštinama. — Ovaj zakonski predlog je primljen u načelu i pojedinostima.

Govornici: Miloje Ž. Jovanović, Milan Marjanović, Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić, Milan L. Popović, izvestilac Daka Popović.

Potpretsednik Jovan Altiparmaković: Otvaram XXV redovni sastanak Senata Kraljevine Jugoslavije. — Molim gospodina sekretara da izvoli pročitati zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar dr. Ivan Gmajner čita zapisnik XXIV redovnog sastanka.

Potpretsednik Jovan Altiparmaković: Ima li ko od gospode senatora da stavi kakve primedbe na za-

pisnik? (Nema). Primedaba nema, objavljujem da je zapisnik primljen.

Prelazimo na prvu tačku dnevnoga reda: nastavak pretresa izveštaja Odbora o predlogu Zakona o opštinama.

Ima reč senator g. Miloje Jovanović.

Miloje Ž. Jovanović: Gospodo senatori, donošenje jednog opšteg zakona o opštinama za celu državu, zakona koji obuhvata oko 95% naših opština, nesumnjivo je danas od najvećega značaja, i zato smo ga svi pozdravili sa radošću i zadovoljstvom.

Naše interesovanje za taj zakon bilo je u toliko veće, što se on priprema, i na njemu se radi punih četrnaest godina. Izradeno je mnogo projekata, ali se tražilo nešto, što bi bilo najbolje, i pod takvim pretekstima odlagano je donošenje ovoga zakona, a za to vreme vladalo je staro zakonodavstvo koje je vredilo pre ujedinjenja i stvaranja naše današnje države.

Očekivalo je se da će dugogodišnji rad i napori

onih koji su na njemu radili dati jedno dobro delo, no sad kad smo ga pročitali i proučili, mi vidimo da ne možemo sa predlogom biti potpuno zadovoljni; da u njemu ima i pogrešaka i nedostataka, pa da su čak i neke dobre stvari iz vladinog predloga u Skupštini pretrpele izvesne izmene na štetu samoga predloga.

Pa ipak i ovaj ovakav predlog, kakav se nalazi pred nama, zaslužuje punu pažnju, jer i on doprinosi u velikoj meri jačanju i utvrđivanju osnova naše otadžbine, i našega državnoga i narodnoga jedinstva.

U Odboru za proučavanje ovoga zakona pale su razne i vrlo umesne primedbe; konstatovano je da je ovaj predlog lošiji od našega sadašnjega srbijanskog zakona, a gospoda iz drugih krajeva, a naročito iz Dalmacije, navodila su da je i njihov Zakon o opštinama napredniji i bolji u pogledu izvesnih odredaba i institucija, ali smo se ipak saglasili da ovakav zakonski predlog primimo sa uverenjem da će on biti privremen, i da će ubrzo doći vreme, kada će se u njemu moći da učine izmene u duhu širega liberalizma i demokratije i na osnovima najšire samouprave.

Ja sam se u Odboru saglasio sa kolegama da se ovaj predlog u načelu primi, najviše u želji da što pre dode do opštinskih izbora, te da narod izabere onakve opštinske uprave, kakve želi, i da se jednom učini kraj ovome zlu, koje je ovladalo u našim opštinama, i koje narod teško podnosi, jer pored ovih teških nevolja, koje je sobom donela privredna kriza, teško mu je podnositi i razna nasilja od strane opštinskih uprava.

Većina u Odboru bila je za to, da se istovremeno sa ovim zakonom stave na dnevni red i podnesu i zakoni o banovinskim samoupravama i gradskim varoškim opštinama. Ja sam smatrao doista, da je trebalo poći od Zakona o banovinskim samoupravama, pa posle preći na ovo, ali u svakom slučaju sam smatrao, da nije bilo nikakvog razloga, da se istovremeno sa ovim zakonom donese i Zakon o varoškim i gradskim opštinama.

Ja ne znam, gospodo, zašto nije već podnet Parlamentu Zakon o banovinskim samoupravama. Ja ne znam šta stoji tome na putu, i samo mogu reći, da je Senat o tome potpuno neobavešten.

Na jednoj sednici kluba senatora, kojoj je prisustvovao g. Predsednik vlade Srškić, on je izjavio, da je taj zakon skoro gotov, i da još treba neke sitne male stvari da se uredi. Medutim, mi vidimo, da taj zakon nije gotov, i da se te sitne stvari pretvorile u krupne razloge, koji ne dozvoljavaju da se taj zakon donese. Želeti je, kad to nije već učinjeno, da se svi naporu upotrebe, da se taj zakon donese, i da se što pre dode i do samouprava banovinskih.

Što se tiče Zakona o gradskim — varoškim opštinama, ne može se ničim braniti, što taj zakon do sada nije izrađen. Na tome je zakonu dugo radeno, ali kakve su teškoće nastupile, da se taj zakon ne svrši, ja ne znam, i želeo bih, kao što mislim da želi i ceo Senat, da ovaj zakon dode što pre pred zakonodavno telo.

Gospodo, ja ću ovom prilikom, pre nego što predem na kritiku ovog zakonskog predloga, baciti jedan pogled na vladinu politiku i njen rad u pogledu uredjenja i uprave naših opština, i izložiću neke stvari, koje pokazuju, kako je teško danas stanje u našim opštinama, i kako se željno očekuje nov zakon.

Ja ću, gospodo, ovu priliku da iskoristim, da

iznesem izvesne slučajeve iz toga razloga, što g.g. ministri na naše interpelacije ne odgovaraju, a naročito što g. Ministar unutrašnjih dela nije odgovorio za punih pet meseci na moje interpelacije, koje sam podneo povodom tih raznih rdavih slučajeva. Da je odgovorio na to, verovatno, da bi ponešto iz moga govora otpalo, ali ovako moram pred ovim forumom izložiti stvari, te da se vidi, da interpelacije, koje sam podnosio, nisam podnosio iz nekog inata, iz neke namere da pravim teškoće Vladi, nego samo zato, što sam želeo da se u našim opštinama uvede bolji i pošteniji način rada, i da se uvede takav red i rad, koji će zadovoljiti građane opštine.

Gospodo, odmah ću izjaviti, da u većini naših opština vlada haos, i da je stanje mnogo gore, nego što je bilo ranije, a naročito u onim opštinama, u kojima su promenjene one opštinske uprave, koje je birao narod, i od kako su postavljene nove opštinske uprave.

Niko ne može zameriti, što je režim od 6 januara smenjivao pojedine opštinske uprave i uklanjao ljude, koji se na tim položajima nisu mogli zadržati, ali je pri tome trebalo voditi računa, da se na opštinske uprave dovedu najbolji ljudi, sa najjačim moralnim i drugim kvalifikacijama.

Na žalost, gospodo, u mnogim opštinama to nije bio slučaj, jer su te smene vršili sreski načelnici, koji su često o pojedinim ljudima podnosili neistinite izveštaje i tražili njihovo smenjivanje. Njihovi predlozi nisu dovoljno proveravani, te u najvećem broju slučajeva smena opštinskih časnika ima svoju partijsku i političku pozadinu, i ako je režim od 6 januara proglasio se kao vanpartijski, jer su manifestom Kraljevim postojeće partije ukinute.

Kako je stanje u pojedinim opštinama bilo i kako je nezadovoljstvo stvoreno u narodu ilustruje nam govor jednog narodnog poslanika, koji pripada bivšoj radikalnoj stranci, a koji je održan u Skupštini u prošlom sazivu na XXIV sastanku. On veli:

»Gospodo, malo se je pretresalo u ovome Domu najvažnije pitanje o opštinskim izborima, da u opštinskim upravama već osam godina sede časnici bez narodnog poverenja. Sadanje opštinske uprave postale su gore dahije, nego što je bilo u vreme Turaka, koje narod nemilice kažnjavaju bez ikakvog razloga. Najviše se opštine okomile na one građane, koji nisu glasali za njihove kandidate na poslaničkim izborima. Usled toga u narodu je nesnosno stanje. Kod Banske uprave i g. Ministra unutrašnjih poslova postoje silne tužbe, ali koja vajda kad se ništa ne preduzima u pogledu smenjivanja takih opštinskih uprava, pa neće biti čudo, ako ih narod sam najuri motkom. Stanje je očajno i t. d.« (Milutin Dragović: Koji je to poslanik?) To je g. Živojinović, poslanik iz Požarevca. On je, gospodo, ranije bio radikal, a sada je prešao u Jugoslovensku radikalnu seljačku demokratiju.

Tako, gospodo, od reči do reči glase stenografske beleške ovoga narodnog poslanika. Ja ostavljam njemu da nosi odgovornost za istinitost ovih navoda. Ja verujem da tamo ima dosta tačnih stvari, jer takih stvari ima dosta i u onoj banovini koju ja predstavljam. Ja ću neke stvari izložiti i za istinitost njihovu nosim punu odgovornost.

Ja, gospodo, ne sporim da je Vladina politika posle ukidanja Ustava u pogledu smenjivanja starih i imenovanja novih opštinskih uprava mogla imati lepe namere, ali sprovođenje je vršeno na jedan ne-

sretan način, što je izazvalo opšte nezadovoljstvo u narodu. Nije se smelo izgubiti iz vida, da su dotadašnje opštinske uprave bile birane i da su na ta mesta došle narodnim poverenjem, te da se moralo dobro paziti, da se na mesto boljih ne dovode gore opštinske uprave. Blagodareći rdavim i nesavesnim policijskim vlastima, koje su najvećim delom u svome radu bile prožete partizanstvom, radilo se suprotno tome i u mnogim slučajevima dovođeni su na upravu ljudi, koji ni po svojim moralnim ni drugim kvalifikacijama nisu smeli doći na ta mesta baš zbog naroda, koji je često puta imao prilike da u upravu dobije najgore ljude u opštini.

Ja ću vam, gospodo, izneti ovde jedan takav slučaj. To je slučaj opštine Stanišinačke u srezu trsteničkom. Ta opština ima 180 pravnih glasača i od toga broja na jednoj strani uvek imate 170 i nekoliko ljudi, a na drugoj strani jedan, dva, tri do pet, i ova većina je izbrala svoga pretsednika, koji je bio odličan čovek u svakom pogledu, ispravan, koji nikakvih krivica nikada nije imao i svoje dužnosti je vršio kao što treba.

Prohtelo se tada, gospodo, sreskom načelniku da se iz partijskih razloga taj pretsednik smeni. Našlo se da ima deficit 1.700.— dinara. Taj čovek ima sto hektara zemlje. I umesto da su mu, ako postoji taj deficit, tu sumu naplatili i njega ostavili na položaju pretsednika, dok se stvar ne utvrdi, oni su ga odmah razrešili. Šta je bilo posle toga? Optužen je sudu, ali su i Glavna kontrola i sud našli, da apsolutno manjka nema, da nije ni postojao. Ovo je prosto bila jedna ujdurma i lažna optužba, da se iz opštinske uprave ukloni jedan takav čovek.

Šta biva sada, gospodo? Posle njega postavljen je za pretsednika opštine jedan nezgodan i beznačajan čovek, koji je odmah čim je došao, počeo rdavo raditi i za to optužen za puno krivica prvo-stepenom sudu i sreskom načelniku. U izveštaju koji sam dobio od g. Ministra unutrašnjih dela koji ga je smenio sa položaja pretsednika, tvrdi se, da je notorna pijanica i da škodi ugledu opštine. Dobro. Narod je bio zadovoljan. Ali je sada trebalo da se dobije jedan dobar pretsednik. Narod je želeo da dobije onoga staroga pretsednika Dobrosava Dumanovića. No šta sada biva? Ban je postavio za pretsednika opštine nekoga Aleksandra Dumanovića. A ko je taj čovek? Izvolite, gospodo, da čujete, da vam pročitam ovo nekoliko reči, u pismu upućenom mi od 137 gradana čije je potpise overila opštinska vlast. Njih dakle 137 od ukupno 180 pravnih glasača kažu za pretsednika ovo (čita): »I posle svega ovoga došao je kraj jednom zlu, načelnik sreza trsteničkog g. Radomir Jojić primoran naredbama Ministarstva unutrašnjih dela i Bana moravske banovine, bez da je upitao popa, učitelja i građane, kako je narodno raspoloženje i koga treba postaviti. U inat svega ovoga a na štetu i sramotu našu, predložio je banskoj upravi moravske banovine i ova na osnovu njegovog predloga postavila nam za pretsednika mnogo goreg od dosadašnjeg Šerovića, Aleksandra Dumanovića, čoveka koji je slepo služio neprijatelja kao njihov opštinski delovoda u našoj opštini, koji je nas u crno zavijao ignorišući našu državu i Kralja, oduzimajući nam hleb i uhleb, stoku i pare a nosio svojoj kući gde je doveo vod žandarmerije i vezao telefon od svoje kuće za neprijateljsku krajevkomandu u Kruševcu te mu čuvali bezbednost, a on omogućavao interniranje našeg življa, zbog kojih ga je

izgreda pokojni vojvoda Kosta Vojnović osudio na smrt i pred iskopanom rakom na planini Lisac hteo streljati, no je na molbu i jemstva jednog svog četnika koji je bio Aleksandrov rodak osolobodio ga smrtno kazne a zakleo ga pošto mu je prethodno objasnio, da je naša država na pomolu da postane jaka i silna kao što je i bila, da odustane da radi grube stvari i da ne govori grube reči protivu našeg velikog Kralja Petra, za koga se je često puta izjašnjavao takim rečima grubim, koje mi iz velike ljubavi prema pokojnom Kralju ne možemo da izrazimo u ovom aktu«.

Dakle, jednog takvog čoveka postavio je sreski načelnik za pretsednika opštine tim ljudima, koji su bili najveći borci i ratnici, i od kojih se polovina nije vratila iz rata. Zar od tih 180 nije bilo ni jednog čoveka nego ovaj, za kojega svi tvrde, da je bio konfident, da je denuncirao narod, da je gonio svoje sugradane. Takvoga sreskog načelnika, Gospodine Ministre, ja ne bi držao ni 24 sata. On je vrlo dobro znao, ko je bio taj čovek i nije ga smeo dovesti na ovaj položaj. (Koji je taj srez?) Trstenički.

Da produžim, gospodo. Slepo partizanstvo i sitni lični interesi nisu dali da se u ovome važnome pitanju, koje je od najvećeg interesa za stvaranje državne jačine i snage ide pametnim putem, i prešlo se na sistematsko otimanje opštinskih uprava ne samo od onih, koji su se smatrali kao opozicija, već i od onih bivših partija, čiji su pretstavnici sudelovali u Vladi. Sve se ovo događalo i radilo sistematski i ako smo svi želeli da se partijske strasti umire, i da se stvori osnova za jednu veliku i jaku ujedinjenu jugoslovensku grupu.

Navešću samo neke primere iz oblasti naše predratne Srbije, gde se ovakav rad i ovakve težnje najočitije pokazuju i sistematski sprovode.

U srezu labskom bilo je polovina opština, koje su pripadale bivšoj demokratskoj stranci, a druga polovina pripadala je bivšoj radikalnoj stranci, a sada nema ni jedne opštine sa upravom koja pripada bivšim demokratima. (Glas: jugoslovenstvo) Lepo, jugoslovenstvo, ali i ovo su Jugoslaveni; a ovakovo proganjanje tih ljudi čini samo to, da oni ne pristupaju gde bi trebalo nama nego mogu otići na drugu stranu.

U srezu gračaničkom na Kosovu bilo je takode povolina opština koje su pripadale bivšim radikalima, a polovina bivšim demokratima. Danas tamo nema više ni jedne demokratske opštine. (Milutin Dragović: Nemamo demokrata i radikala.) Ja govorim o prošlosti; ne govorim ja o stvaranju demokratske stranke. Ja govorim o sistematskom proganjanju ljudi koji su pripadali bivšoj demokratskoj stranci i ja hoću da dam na znanje, da se sa tim ganjanjem mora prestati ako hoćemo da te ljude privučemo za politiku jedinstva. Dakle tamo nema više ni jedne bivše demokratske opštine. Svi bivši demokrati iz uprava i ako su prišli novoj stranci razrešeni su i uklonjeni sa položaja.

U varoši Prištini bio je pretsednik opštine Sava Stojanović, ugledni nacionalni radnik za vreme Turaka, koji je bio poslanik u turskom parlamentu, i koji je sa preko 900 glasova većine tukao sve druge liste. I on je razrešen sa celom tom upravom i na tu upravu dovedeni su bivši radikali.

Intresantno je ovde baš za Kosovo, kako je do svega ovoga došlo. Ja ne krivim za to g. Ministra unutrašnjih dela, jer on ne može sve da vidi i da

sve zna, ali i ono što je Ban radio, i što je g. Ministar odobravao činjeno je na osnovu neistinitih obaveštenja sreskog načelnika, koji je već nekoliko godina stalno na tome mestu, i koji je i u ovom vremenu posle 6 januara bio najveći partizan kakav se može zamisliti. On je stvorio u svome srezu tako zlu krv, da polovina građana ne može sa njim da opšti, jer ih on progoni. To je razlog i on je uzrok što ljudi ne pristupaju pokretu za stvaranje nove stranke u njegovom kraju.

Ovako je, gospodo, radeno gotovo u svima krajevima. Ja govorim u glavnom o mojoj banovini i kažem, da je ovako radeno u velikoj meri u okrugu krajinskom, pirotskom, timočkom, rudničkom, kruševačkom, a u manjoj meri u ostalim okruzima moravske banovine. Iz partiskih razloga razrešeno je i uzeto od bivših demokratskih opština, koje su na izborima od 1926 godine njima pripale dve trećine opština u korist bivših radikala. Ja ne plediram ovde ni za jednu stranku, pa ni za bivšu demokratsku, ali ovaj i ovakav rad i ova politika koja se sprovodi tera ljude od nas. Oni vide, da su postali građani drugoga reda, da njih guraju, gone i smenjuju, a da na vlast i položaje dovode takve ljude kao što je onaj Dumanović, koji je na smrt bio osuđen kao izdajnik. Ja mislim da su ove primedbe potpuno dobre i umerne, jer ja ovo ne govorim ni iz kakvih ličnih ni partiskih pobuda.

U vremenu stvaranja velike jugoslovenske grupe Ministarstvo unutrašnjih dela ne usvaja predlog Bana moravske banovine, da se u opštini varošice Blace u okrugu topličkom postavi za novog predsednika Tih. Ivnjanin, koji je pripadao ranije bivšoj demokratskoj stranci, i ako je to jedan skroz ispravan i čestit čovek, i ako je ova stranka dobila većinu na izborima i drži općinsku upravu, već akta i taj predlog o njegovom imenovanju vraća Banu moravske banovine sa napomenom, da se ovaj predmet ponova uzme u ocenu, da li ne bi trebalo u ovoj općini postaviti za predsednika bivšeg radikala. Sada se, gospodo, svima silama utiče na Ministra unutrašnjih dela, da ipak ovoga predsednika smeni i da se dovode za predsednika u ovu opštinu jedan bivši radikal, čovek koji u tamošnjem narodu nema nikakvog poverenja, i čije bi postavljenje izazvalo nezadovoljstvo u narodu.

Gospodo, kada je u pitanju partijski interes, smenjuju se najbolji opštinski predsednici i cele uprave, a na njihova mesta često dovode rdavi ljudi, koji se svidaju sreskim načelnicima. Ima stotine primera za ovo, no ja se ne mogu upuštati u dalja izlaganja, hoću ovom prilikom napomenuti samo to kako se radi u jednoj opštini za koju se ne želi, da bude razrešena. To je slučaj sa opštinom Knjaževačkom. Glavna kontrola o stanju ove opštine kaže ovako: »Blagajnički posao je i suviše zaostao i nesreden. Rukovanje opštinskim i depozitnim novcem, pribiranje opštinskih prihoda i uopšte knjigovodstveni i blagajnički posao nalaze se u takvom stanju, da sve to daje vrlo ružnu sliku o gazdovanju opštinskom imovinom i za ovakvo stanje odgovoran je opštinski blagajnik, ali i predsednik opštine u smislu čl. 111 Zakona o Glavnoj kontroli. Prikupljanje opštinskih prihoda i staranje o njima, rukovanje opštinskim i depozitnim novcem, nevođenje knjiga, nepoznavanje poslova, nerad i uopšte poslovi blagajničko-računovodstvene službe pretstavljaju rdavo gazdovanje opštinskom upravom. Naplaćivači opštinskih taksa do-

nosili su i predavali prikupljene prihode ko je kad hteo i ko koliko hteo. Blagajnik nije našao za potrebno ni da sabira cifre prihoda po knjižicama naplate, no su službenici predavali i manje no što su primali i zadržavali izvesne sume za sebe, služili se novcem mesecima i t. d. Privremeni izdatci godinama stoje nelikvidirani. Trošenje depozitne imaovine i opštinskog zajma na ono našta nije namenjeno, potvrđuje opšti kaos u opštinskom gazdovanju«. Na kraju izveštaja je zaključak: »Uopšte uzev blagajničko-računovodstvena služba opštine Knjaževačke i krajnje nevođenje računa o opštinskoj imaovini daje sliku vrlo ružnog gazdovanja i nezavidne kvalifikacije o opštinskom blagajniku i predsedniku opštine. Jasnije rečeno: stanje je takvo, da bi pored odgovornosti za navedene radnje odnosno neradnje trebalo u interesu opštine odmah udaljiti od dosadašnjih položaja opštinskog blagajnika i predsednika kao glavne krivce za ovakav nered, nerad i nevođenje računa o imaovini, koja im je poverena«.

Gospodo, sad vam kažem, da je i posle ovakvog izveštaja Glavne kontrole ta opštinska uprava ostala na položaju još 14 meseci. Nastaje pitanje, ko će odgovarati za štetu opštini, ako su taj predsednik i blagajnik počinili pogreške, jer da su bili na vreme razrešeni, kada je bila skrenuta pažnja od strane ovakvo visokog tela, kao što je Glavna kontrola, preseklala bi se u osnovi mogućnost, da ovi ljudi dalje štete opštinu.

Gospodo, po čl. 7 Zakona o opštinama opštinski odbornici ne mogu biti u isto vreme i opštinski službenici. Međutim u jednoj velikoj opštini četiri lica već godinama kao odbornici u isto vreme su i opštinski činovnici i primaju svoje plate od 2.000, 1.500, 1.600, odnosno 1.000.— dinara. To je čak i sreski načelnik odobravao i takvo se stanje i danas trpi. Ja sam o ovim stvarima podneo interpelaciju na g. Ministra unutrašnjih dela i kada bude stavljena na dnevni red, razgovaraćemo tom prilikom opširnije o tom. Ja ću opet kazati, da je uloga g. Ministra unutrašnjih dela u ovim stvarima minimalna, on ne može te stvari da zna. Zato ja ovde i optužujem one neposredne organe, koji trebaju ovakve stvari da dostavljaju g. Ministru. Ali g. Ministar ima drugu jednu odgovornost, a to je, da izabere dobre, poštene i čestite činovnike i da preduzme zakonske mere prema svima onima, za koje se bude utvrdilo, da su ovako radili i doprineli, da se stvori veliko nezadovoljstvo u narodu. Svi treba, da znaju, da će jednoga dana odgovarati za ovakav nesavestan rad, i da neće moći izbeći zakonsku kaznu.

Gospodo, ja sam vam govorio o smenjivanju opštinskih uprava, ali sad da vidite, kako se radi kad se tiče nekog partizana koji je blagajnik ili delovoda, ako pripada jednoj partiji, a kako se postupa, ako pripada drugoj partiji.

U opštini brestovačkoj, kod Leskovca, koja je od oslobođenja pripadala starim naprednjacima, a docnije bivšim demokratima... (Jedan glas: Nema više tih partija!)... Nema ih, ukinute su, sad ima samo Radikalna partija (Glas: Nema ni radikalne!). Nije ovde mesto da vam to sad dokazujem, sve ću vam reći drugom prilikom. — Gospodo, delovoda je postao blagajnik u opštini, on je optužen sudu za mnoge krivice, i Glavna kontrola tražila je njegovo smenjivanje. I ja sam, gospodo, povodom ovoga uputio jedno pitanje g. Ministru unutrašnjih poslova, i skrenuo mu pažnju na tu odluku Glavne kontrole,

i podneo mu uverenje suda za koliko je krivica taj čovek optužen, i g. Ministar bio je ljubazan da mi odgovori, da će mi odgovoriti kad prikupi podatke. Da je bio u pitanju jedan državni savetnik, pak kad bi se videlo da je optužen za toliko krivica i da Glavna kontrola traži njegovo smenjenje, on bi, gospodo, bio smenjen, ali ovako g. Ministar kaže: dok prikupi potrebne podatke. (*Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić*: Pa mora se pitati ban; ne može Ministarstvo da radi neposredno i da smenjuje opštinskog delovoda mimo bana i sreskog načelnika). Dobro, kad mora, neka se čeka, ali se u drugim slučajevima ne radi tako.

U opštini vrnjačkoj je delovoda Protić, čovek koji se ne sviđa sreskom načelniku. On je 12 i po godina na tome mestu, nikada nije bio kažnjen, niti se uzimao kad god na odgovornost; sjajan i svetao karakter, vredan i sposoban. Načelnik sreski traži od opštine, da ga razreši bez ikakvog ispitivanja. On kaže: doznao sam da je on dobrog imovnog stanja, da ne posećuje lokale u varoši, da je prilikom izdavanja tapija naplaćivao od ljudi iako po zakonu nema na to prava, — i traži da se on razreši. Meni je žao što ovde nije senator g. Simonović, koji je onomad potvrdio u Odboru da je to odličan delovoda. Odbor opštinski nije hteo da usvoji i odbio je traženje sreskoga načelnika, pošto je Protić dobar i ispravan delovoda. Sad, gospodo, sreski načelnik poručuje odboru, da će ceo biti razrešen. Ja čekam da vidim da li će to biti i da li može biti. Mislim da g. Ministar, kad ude u tu stvar i vidi šta se radi, to neće dozvoliti.

Da bi se smenila opštinska uprava, uvek se traže, razume se, razlozi, pa ako ih nema, onda se traže. Počinje pakovanje krivica, i to takvo pakovanje kakvo se nije vršilo ni pod najgorim režimom. Navješću za ovo jedan primer u mome starom izbornom okrugu — a to je opština kruševačka. Polovina građana ove opštine nije se vratila iz rata. To su junaci koji su pripadali poznatom Drugom gvozdenom puku, koji se svuda ceni i poštuje. Da bi se razrešio od pretsedničkih dužnosti jedan odličan pretsednik Milutin Jojić, koji nosi najveća ratna odličja za hrabrost i uz to mnoge rane, — da bi se otela ta opština, dolazi Ministarstvu jedna dostava, da u toj opštini postoji jedna antidržavna propaganda u korist jedne sile. Dolazi odmah inspektor iz banovine, poziva pretsednika opštine, sveštenika i druge na saslušanje, i na kraju krajeva, pošto su ljudi osramočeni, pošto se svuda i u varoši i na pijaci pričalo i čulo da postoje izdajice u opštini, jedan inspektor koji je iz Vojvodine utvrdio je da nema od svega ništa. Ti su ljudi osramočeni na osnovu jedne dostave, ovo je radeno od strane Banovine tako nepažljivo i nespretno, jer su hteli da izbegnu sudelovanje sreskog načelnika, kao da je i on umešan u tu antidržavnu zaveru, za koju je utvrđeno da i ne postoji.

Pošto je pukla bruka po celome okrugu i pošto su osramočeni ljudi, istraga je prekinuta. Ja mogu da zahvalim Ministru unutrašnjih dela, koji je naredio da se taj dostavljač za lažnu dostavu optuži sudu.

Često se ovakvim putem lomi vrat izvesnim ljudima. Njih to bije godinama, po nekad celoga veka, a ne mogu nikako da se odbrane. Naš kolega g. Ili-džanović koji bi vam mogao ispričati slučaj, da su jednom opštinskom časniku potureni neki letci ispod Jevandelja, i kad su po dostavi došli da traže te letke, prvi je onda skočio, onaj koji je te letke tu i poturio,

i razume se našao ih na istome mestu ispod Jevandelja. To je ban izvidio i utvrdio da kakvim se sve sredstvima pojedini ljudi služe da bi smenili pojedine opštinske uprave, i napakostili ljudima.

Mogao bih vam izlagati mnoge ovakve i slične stvari, ali mislim, da je i ovo dovoljno, da nam otvori oči pred stvarnošću, te da nastanemo da se ovo zlo popravlja.

Quid leges sine moribus? Šta vrede zakoni ako nema morala, ako se ne primenjuju savesno, i ako se izigravaju. Šta će nam vredeti i ovaj novi zakon, pa kad bi bio i najbolji, ako se ostavi, da ga primenjuju nesavesni i rdavi policijski činovnici, i ako nadzornu vlast nad opštinama vrše oni, koji su stvorili ovakvo stanje u našim opštinama. Šta vrede dobri zakoni ako se u zemlji izgubi svest o odgovornosti kod onih koji gaze zakone. Šta vrede dobri zakoni, ako se u banovinama i Ministarstvima ne preduzima ništa po silnim tužbama i žalbama za povrede zakona od strane nesavesnih činovnika, kao što se žali onaj poslanik čiji sam govor u Skupštini citirao.

U mome govoru ranije sam pomenuo potrebu da se bez odlaganja donese zakon o gradskim opštinama.

Treba obratiti pažnju pri njegovoj izradi, da bi dobili jedan dobar i savremen zakon, koji će odgovoriti najbolje potrebama naših gradova, od kojih su mnogi dosta pretrpeli zbog rdavih uprava, naročito od kako su ranije birane uprave zamenjene novim postavljenim upravama.

I ako naš Ustav predviđa u čl. 84 da varoške opštine mogu biti i drugačije uredene i t. d., dakle da se može odstupiti od načela samouprave u njima, ipak ne treba izgubiti iz vida, da će i za varoške opštine biti najbolje, ako se da što većeg maha primeni samoupravnog principa; a od ovoga čine odstupanja samo u onoliko, koliko je najpotrebnije, kao na pr. pri sprovođenju kontrole od strane državne vlasti nad radom opštinskih uprava, naročito da bi se suzbilo nepotrebno preopterećenje porezima i drugim dažbinama njihovih građana.

U velikom delu varoških opština nastupilo je vrlo rdavo stanje, naročito od kada se i u njima počelo sa smenjavanjem izabраниh opštinskih uprava i njihovim imenovanjem od strane državnih vlasti, kada su se dakle izvukle ispod kontrole svojih birača i počele zavisiti isključivo od Ministra unutrašnjih dela. U takvom režimu opštinskih uprava, građani nisu mogli ništa učiniti da zaštite i očuvaju svoja prava i interese, i onda su se često puta radile i takve stvari, kojima je nanošena velika šteta i opštinskim interesima i interesima građana.

Uzeću za primer samo opštinu, čiji sam i ja građanin, a to je opština Beogradska, i ukazaću samo na neke stvari koje su se u njoj dogadale, koje smo mi posmatrali pa čak i u javnosti kritikovali, u koliko se to moglo po zakonu o štampi, ali gde nismo mogli sprečiti da se izvrši ipak sve ono, što se htelo, a čime je opština ogromno oštećena.

Prva je stvar ukidanje trošarine u Beogradu i uvođenje opštinskih prireza. Pretsednik opštine Beogradske jedan vrlo čestiti čovek, ugledan profesor hidrotehnike na Univerzitetu, ali čovek koji nije mogao za tako kratko vreme da ude u dubinu opštinskih finansijskih problema, učinio je predlog da se ukine trošarina, i taj je predlog onda glorificirao u odboru tako da je izgledalo da će u Beogradu da teče med i mleko, ako se ukine opštinska trošarina.

Ovim su smanjeni opštinski prihodi za nekoliko desetina milijona dinara. Gradani nisu dobili ništa, i ako je trošarina ukinuta, prodavci su zadržali iste cene i stare profite, a proizvođači od ukidanja trošarine nisu videli nikakve koristi.

Sad se uvidelo da je to bila pogreška, da je to bilo rdavo učinjeno, i preko noći doneta je Uredba o ponovnom uvođenju trošarine. I sada opet biva to da se cene moraju akomodirati na nove prilike. Povećavaju se cene, jer svi i posednici i prodavci povećavaju cenu daleko preko onoga, koliko iznosi uvedena trošarina. Ja se ne čudim, što je jedan profesor hidrotehnike kao predsednik opštine mogao učiniti pogrešku, da je tako nešto predložio, ali je za čudenje i osudu, da je ondašnji Ministar finansija, kao stručnjak jednu ovako rdavu radnju odobrio. G. Ministar Šverljuga, koji je to odobrio, brine se sada, da li će opštine moći naći prihode za svoje održanje, i naročito udara na to da, uvođenjem poreza i prireza opštinskih ne bi bilo udareno suviše na one izvore, iz kojih i država crpi svoja finansijska sredstva. Da je to gledište g. Šverljuga imao ranije, on ne bi dozvolio da se ukida trošarina, i zavodi opštinski prirez.

Drugo, gospodo, što nije dobro urađeno tiče se nabavke opštinske na račun reparacija. Opština je imala svoje bonove Ratne štete i nabavila je na račun reparacija razni materijal koji joj je trebao, kao: vodovodne cevi, tramvaje i razne druge stvari u vrednosti od 50 miliona dinara. U celoj ovoj nabavci rađeno je na takav način, da je to izazvalo i nezadovoljstvo i u gradanstvu, i među samim odbornicima. Utvrđeno je za vodovodne cevi, da su pojedini gradani i trgovci nabavljali vodovodne cevi od istih fabrika za 30% jeftinije, nego što ih je nabavljala opština. To su utvrdili i pojedini odbornici, usled čega je došlo i do nezadovoljstva kod njih. Stvar je međutim bila već svršena i naručene su stvari pre, no što je odbor o tom izvešten. Docije se utvrdila ta velika šteta. Da je ovo bila izborna Uprava koja vodi računa o mišljenju svojih birača, to se sigurno ne bi moglo desiti. Ovde je opština oštećena sa preko 15 miliona dinara. Sav ovakav rad opštinske uprave odobrila je i nadzorna vlast, i s time se saglasio ondašnji Ministar finansija g. Šverljuga. Blagodareći i njegovom učešću, gradani i opština pretrpeli su prilikom izvršenja ovih nabavki na račun reparacija veliku štetu, koja će se utvrditi tek onda, kada se bude odredila anketa, da to ispita.

Sada dolazi treća stvar, a to je pitanje podizanja velike električne centrale u Beogradu, o čemu je zaključen ugovor opštine beogradske sa jednom švajcarskom grupom. Prema proračunima samih odbornika i stručnjaka gradani beogradski oštećeni su sa preko 150 miliona dinara, jer toliko ima gradanstvo više da plati za struju, za 25 godina no što bi platili da taj ugovor nije bio zaključen. Zaključeni ugovor nije pre glasanja bio ni pokazan odboru nego tek docnije i to poverljivo. Tu se operisalo sa rečima, da se to mora primiti, pri čemu su pravljene razne nedozvoljene aluzije o uzrocima toga »moranja«. I sve je to svršeno sa 12:12, kada se predsednik opštine pridružio onoj dvanaestorici »za«, i na taj način dao je većinu. Tako je ovaj ugovor primljen.

I ovakav rad nije ostao bez posledica za neposlušne odbornike te su od dužnosti odbornika razrešeni pored g. Vase Lazarevića, koji je kroz ceo život i kao javni radnik i činovnik bio častan i pošten čovek, još g.g. Tihomir Panić, Ranislav Avramović, Du-

šan Milićević, i još koliko se sećam četiri odbornika, koji su savesno i korisno služili u odboru i čuvali u svima prilikama opštinske interese. Gospodo, i ovaj je ugovor odobrila nadzorna vlast i Ministar finansija g. Šverljuga.

Neću se upuštati u dalja izlaganja rdavih radnji u opštini Beogradskoj, o tome ću verovatno podneti i interpelaciju u Senatu. Ovo sam izložio samo za to, da se vidi, koliko je štete pretrpela opština Beogradska i njeni gradani zato, što je smenjena ona opštinska uprava, koju je narod izabrao, a dovedena u opštinu jedna rdava uprava, koja se trudila da u opštini uvede jednu vrstu diktature i da pod tim znakom sprovodi bez teškoća ono što hoće, pa ma to bilo i štetno po interese opštine i njenih gradana.

Svi ovi i ovakvi slučajevi imperativno nalažu, da se ovaj zakon što pre primi, i da se odmah donese i zakon o varoškim-gradskim opštinama, kako bi se što pre išlo na izbore, te da gradani dodu do boljih opštinskih uprava, koje će uživati njihovo poverenje i stajati pod uticajem i kontrolom gradana i birača.

Narod će biti sačuvan od štete, a ako bi se šteta i pojavila, odgovornost bi snosili sami oni, koji su takve opštinske uprave birali, a ne vlada, kao do sada, koja je rdave opštinske uprave postavljala, ne poznavajući često ljude, koje na ta mesta uzima po predlogu nesavesnih policijskih organa.

Ovim ću, gospodo, prekinuti sa daljom kritikom politike, koja je vođena kod nas u pogledu opština i preći ću na sam zakon, da i o njemu progovorim nekoliko reči.

Ovaj je zakon u glavnom dobar, jer je donet u smislu člana 84 Ustava i sprovodi u seoskim opštinama načelo samouprave. To načelo zdrave samouprave sprovedeno uz druge mere, koje treba da se predvide u zakonu o samoupravama Banovina doneće velike koristi narodu. — Dobra je strana ovoga zakona i to što u glavnom sadrži i predviđa sve one odredbe koje su potrebne za dobar i pravilan rad u opštinama.

Gospodo, jedna nesumnjivo zdrava i dobra ideja koja ima da se sprovede kroz ovaj zakon o opštinama jeste to, što predviđa stvaranje velikih opština i ide se grupisanju malih u velike opštine. Ja sam, gospodo, od kako se bavim politikom, radio i pokušavao pitanja o opštinama, i došao sam do uverenja da treba u zakon uneti princip velikih opština, gde god je to moguće. Ja sam uveren, da jedino velike opštine mogu finansijski biti same sebi dovoljne, i mogu biti u mogućnosti da ostvare sve one kulturne zadatke, koji se od njih danas traže. Ali, gospodo, ta lepa ideja, koja je rukovodila Ministra unutrašnjih dela i vladu u mnogome je oštećena skupštinskim amandmanom, koji je usvojen i kojim se amandmanom apsolutno briše cela ova dobra težnja, jer se daje mogućnost da u izvesnim slučajevima koji nisu limitativno nabrojani, mogu ostati male, liliputanske opštine. Ovo će često biti samo zbog toga, da bi mnogi ljudi, kao odbornici, kmetovi i predsednici, mogli zadržati svoje zvanične funkcije i očuvati svoj socijalni ugled i politički uticaj u društvu. Povladuje se sujeti sitnih ljudi.

Ja sam, gospodo, protiv ovoga skupštinskog amandmana jer mislim, da ove male opštine, ako se održe i u koliko se održe, ne mogu odgovarati svojim dužnostima. U mome okrugu topličkom imamo malih opština, koje imaju jedva nešto preko dve stotine pravnih glasača, po dve stotine poreskih glava, pa go-

spodo, šta mogu tih dve stotine ljudi u ovoj teškoj krizi, šta može ta sirotinja, koja nema ništa da proda, i jedva može da živi, dati za održavanje opštine, koja treba da održava i školu, da pomaže crkvu, koja mora da plaća i pretsednika i delovodu i pandura i birova? Nemoguće je, gospodo! Na kraju krajeva te male opštine »bilo milom ili silom« moraju se prisajediniti drugima, i moraju se stvoriti veće opštine, u kojima će narod plaćati manje prireze i podnositi manje opštinske namele. Gospodo, imao bih da primetim još nešto. U ovom zakonu je pogrešno gledište, koje je uzeto o momentu stupanja na dužnost novih izabranih opštinskih uprava. Mi, gospodo, smatramo da je vrlo nezgodan zakonski propis, po kome novo izabrana opštinska uprava stupa odmah na dužnost, da se stara razrešava pre nego što se izbori kao ispravni odobre. Može vrlo lako doći do toga, da viša vlast — Državni savet u krajnjem slučaju, ne odobri novi izbor, te da se izbor mora ponova vršiti.

Gospodo, slučajevi rdavog i partizanskog rada koje sam ranije u govoru navodio, pokazuju, kako se radi, i to se zlo ne može lako i brzo iskoreniti. Ja ne verujem, da će jedan raspis g. Ministra unutrašnjih dela i Kraljevske vlade najedared moći umudriti sreske činovnike, da ne guraju na svoju stranu? Većina su od njih partizani. Može Ministar unutrašnjih dela ne biti partizan, ali je svaki od njih partizan. Oni će ne bojeći se odgovornosti raditi, da se prilikom izbora vrše nezakonite radnje, falsifikovati i sve moguće, da dode jedna opštinska uprava koju žele, pa posle kad ona dode, kad se ona ranija stara razreši, mogu biti i ponovni izbori, ali nepravilno izabrana uprava neće se više ni čega bojati za sebe, jer će ona nove izbore vršiti.

Kad se moglo čekati od 1926 godine skoro osam godina, da ove opštinske uprave budu na ovim mestima, zašto se nije čekalo još dva meseca, da se uvedu u dužnost one opštinske uprave, za koje se utvrdi, da su pravilno izabrane a trebalo je 2 meseca da se čeka, te da se vidi, da li je izbor zakonit. Ovako se čini nepravda prema ljudima. Vršiti se jedina stvar, koja, gospodo, apsolutno nema nikakvog logičnog razloga, po mome mišljenju sem ako nema drugih razloga, koji se neće, da kažu, a koji su meni nepoznati.

Gospodo, odredbe o opštinskim finansijama su dosta dobro razradene, i one će moći da obezbede opštinama srestva za održavanje, razume se, ako se uticajima partizana i iz sitnih računa i interesa ne ide u stvaranje malih sitnih opština, koje se ne mogu u opšte održati pored najbolje volje.

Sad ću da iznesem jednu napomenu na izvesne odredbe ovoga zakona, koje po mome mišljenju ne bi trebale da ostanu, a to su, odredbe, koje se odnose na način kako se donose odluke i rešavaju pitanja u § 6 i § 10, gde se govori o grupisanju, razgrupisanju opština, određivanju središta i sedišta opština i određivanju imena opština. Dosada su u starim granicama predratne Kraljevine Srbije donošeni u tim slučajevima odluka Narodne skupštine i Kraljev Ukaz. Kad se skupština saglasila, onda je Kralj tu odluku skupštinsku sankcionisao. Sad je naša država postala mnogo veća, broj opština je znatno veći, a stvorena su i dva dela zakonodavnog tela: dva doma tako, da bi bilo danas nemoguće to sprovesti i kroz Senat i kroz Skupštinu.

Prema tome, gospodo, ova odredba ovakva kakva je do sada bila ne bi ni inače mogla ostati, jer bi to bilo teško izvodljivo, stvari se ne bi mogle na vreme svršavati, te bi se moralo ko zna koliko če-

kati, da se reše u Skupštini i Senatu. Zbog toga je to izostavljeno iz ovog predloga i ostavljeno je, da se te stvari rešavaju Kraljevim Ukazom na predlog Ministra unutrašnjih dela.

Koliko to može imati u praksi svojih nezgoda. Dve trećine odbornika zahtevaju, da se jedna opština može priključiti drugoj. Ili to ne zahtevaju odbornici jer oni mogu imati druge razloge da do toga ne dođe, no to protivno želji odbornika traži većina glasača, pismeno pod svojim potpisima. Na taj način može u jednoj opštini da nastupi konflikt; većina građana pod svojim potpisima traži, da se njihova opština priključi susednoj, jer će na taj način stvoriti veću zajednicu, lakše će dobijati mnoge druge usluge, imaće možda svoga lekara, ekonomu i sve druge stvari, koje u maloj opštini ne mogu imati. Oni to žele, jer vide, da će u isto vreme i njihov prirez biti manji. Međutim, ako se to izvrši, onda se iz toga mesta možda mora premestiti opštinska sudnica, u kojoj zasedavaju najugledniji uticajni ljudi kao odbornici, od kojih jedan tu ima kafanu, drugi dućan ili neku drugu radnju, koji ne žele da se sele odatle. Usled toga nastupiće borba, nastaću intrige i nezadovoljstvo, i sad neko treba da ude u tu seosku raspru, i da je presudi.

Još nešto, gospodo, treba da se ovde istakne. Nastaje pitanje, gde će biti centar te nove opštine? Ako se sastavi četiri do pet opština u jednu novu opštinu, uvek će se pojaviti razni uticaji, pojaviće se sreski kneževi, koje smo nekad zvali nahijski kneževi, a to su narodni poslanici, koji će svojim velikim uticajem tražiti, da sedište opštine bude onde, gde njima treba i gde je njima zgodno, a ne gde stvarno treba da bude. Mislite, da tome Ministar može odoleti i da se može odupreti? Ne može, i biće onako kako oni budu zahtevali a ceo narod biće nezadovoljan. Nije to samo naša bolest, tako je svuda, gde se na ovaj način upravlja. Gde se god apeluje na poslanike i parlamentarce uopšte, tu se take stvari događaju.

Gospodo, ovo nisu slučajevi samo u opštinama, nego i pri stvaranju drugih administrativnih jedinica. Ja sam dobio jedno pismo i u prilogu jednu mapu koja se odnosi na stvaranje novog Sreza modričkog u Bosni. Vidite kako izgleda ovaj Srez, (Pokažuje kartu), ovde je ocrtan ceo Srez i Vlada je vrlo lepo predložila, da sedište Sreza bude u Modriču u centru novog sreza, no sad se pojavio u Narodnoj skupštini predlog, da ne bude sedište Sreza u Modriču u centru nego sa svim na kraju sreza. I to je usvojeno. Isto to biće, gospodo, i sa našim seoskim opštinama jer će u slučaju, kad se više malih opština sastavi u jednu veliku opštinu, nastupiti potreba, da se odredi sedište nove opštine i ono će se odrediti ne onde gde je opravdano i gde narod želi već u najvećem broju slučajeva protivno želji naroda, tamo gde žele uticajni ljudi i politički i partijski faktori.

I onda na koga treba da padnu ta nezgodna i delikatna rešenja? Našlo se za umesno, da se ovde traži intervencija Krune. Našlo se da je zgodno da baš Kruna ude u te stvari i da ona posle povuče odijum za nezadovoljstvo i sve male i sitne intrige i napade, koji se pri tome pojavljuju.

Gospodo, ja verujem da je ovo bila omaška, ali kad je već Zakon predložen, onda se insistira na tome da se sve primi tako, kako se Zakon ne bi menjao. Neumesno je i neoportuno u rešavanju ovih pitanja tražiti učešće Krune, koja se time uvlači u

mnogobrojna sporna pitanja, koja zadiru u velike materijalne i moralne interese građana pojedinih opština, gde se može pojaviti opravdano ili neopravdano nezadovoljstvo onih, koji nalaze da su Kraljevim Ukazom oštećeni, te će se Kruna bez ikakvog opravdanog razloga izložiti neopravdanim napadima i kritici, i daće se povoda i maha ubijanju ugleda nosioca Kraljevske vlasti, što će biti štetno i po Krunu i po velike državne interese. Krunu koja je danas i suviše preokupirana drugim važnim državnim poslovima, treba poštediti od uvlačenja u sitne opštinske i seoske sporove.

Rešenje, gospodo, ovih pitanja treba ostaviti Banskim većima koje odluke mora odobriti Ministarski savet. Gospodo, zašto su nam ta Banska veća ako im se ne pokloni nikakva pažnja, ako ona ne mogu da uzmu na sebe ulogu bar jednim malim delom, onoga što su ranije radili Parlamenti. Zašto ne bi moglo na primer Bansko veće jedne banovine, koje poznaje skroz prilike toga kraja, koje će najbolje proceniti gde treba da bude sedište opštine, kako da se zove ta opština, kako da se grupiše, dobilo nadležnost da te stvari rešava. Zašto ne dati to Banskom veću? Ja mislim da bi trebalo to dati njima, te da se vidi da mi na njih računamo, i da im poklanjamo pažnju poverenjem, koje im dajemo. Ovim bi istovremeno otpalo učešće Krune u ovim rešenjima, a dalo bi se Banskim većima rešavanje jednoga pitanja koje najviše zadire u interese građana na njihovoj oblasti.

Gospodo, imao bih još da napomenem i to da sam ja protivnik tome da opštinske dužnosti budu počasne i bez plata. Danas kuluka nema i ne može ih biti, a dobar rad traži nagradu. Ja verujem, da postoji izvesan broj ljudi, koji će prožeti opštim interesima i solidarnošću u jednoj opštini, pristati da budu i besplatni časnici. Ali ja, gospodo, vidim mnogo više slučajeva gde će se za vršenje ovih besplatnih dužnosti pojaviti orlušine i nepoštenjakovići. Kod nas ima bezbroj tužbi, gde su opštinski predsednici i čete krali invalide i sirotinju koja je željna suvog hleba, često puta one bez ruku i nogu, slepe, kljaste i bogalje.

Ima i drugih nedozvoljenih stvari, na kojima se mogu da koriste opštinski časnici, pa ako ostavimo ovako da nemaju platu onda u pojedinim opštinama nećemo dobiti poštene, sposobne i čestite ljude za časnike, jer poštene ljudi neće hteti i moći da se prime zato što ne misle da nepoštenim putem dolaze do svojih prihoda, no ćemo dobiti razne zelenaše, koji neće birati sredstva, da pribave sebi mnogo veće nagrade no što bi im opština davala plate.

Ima, gospodo, i drugih malih zameraka, no ja ću preći preko njih, jer nisu od velikog značaja. Vrlo je dobro, da će se na osnovu novog Zakona urediti položaj i prava činovnika, a naročito opštinskih delovoda, koji su kod nas u predratnim granicama Srbije za vreme rata za oslobođenje i ujedinjenje učinili zemlji i narodu ogromne koristi te su zaslužili, da im država to prizna.

Glasaću za ovaj zakon u načelu. (Odobranje i pljesak).

Potpredsednik dr. Fran Novak: Reć ima senator g. Marjanović.

Milan Marjanović: Gospodo senatori, i suviše je dato i dobrih i ubedljivih razloga o potrebi jednoga istovetnoga zakona o opštinama za celu državu i to ne treba više ponavljati. Nema sumnje da su u dosa-

dašnjim zakonodavstvima postojale različite osnove, na kojima su ti zakoni bili zasnovani, a nema sumnje i ni o tom, da se ima da učine izvesne žrtve u pogledu dosadašnjih navika na opštinsko uređenje. Međutim te žrtve koje će se učiniti, one su bez sumnje toliko neznatne prema koristi i dobiti koje se očekuju od ovoga novoga jedinstvenog zakona tako da neće dati nikakvog potresa niti kakovih perturbacija u opštinama a preko opština niti u državi. Svakako da se jedinstveni zakon mogao doneti samo na izvesnim novim osnovama, koje su prijemljive i primenljive u celokupnoj državi.

Ja nalazim, gospodo, da je u ovom slučaju srećno postupljeno. Počelo se sa prvim i osnovnim pitanjem, što je opština. I ako se našla dobra definicija, ako se dobro shvatila uloga opština u državi, onda je zakon dosledan i nadam se, da će u svim krajevima gde je bilo posebno zakonodavstvo biti i dobro primljen i dobro primenjen a biće i koristan. Ja nalazim, da se u tom uspelo. U Zakonu i to u § 1, 2, 76 i 77 sadržana je definicija o tom, što je opština. Iz tih propisa izašla bi ova definicija: da su opštine samoupravna tela i pravna lica po javnom i privatnom pravu sa ograničenom teritorijom u cilju izvajanja ekonomskih, kulturnih u zakonu pomenutih zadataka i njima sličnih.

Kad je to tako, odmah je odgovoreno na drugo jedno pitanje, je li opština politička institucija t. j. političko-partijska — da se bolje izrazim. Nije, i kada to nije, onda otpadaju one zamerke, koje je uvaženi senator g. dr. Šverljuga izneo, otpadaju kao razlog da treba biti protivnik ovom zakonu. Formiranje takve opštine sa ovakvim zadatkom može se, mora se i treba da se izvede u svakom kraju države. Otuda će sledovati i dobro vaspitanje birača, da oni u svojoj opštini vide ekonomsko-kulturnu svoju zadruhu i da oni u toj zadruzi sva pitanja koja su od neposredne koristi po njih, po njihovo potomstvo a savezno s time i po celu državu, mogu da ostvare i prema tome neće se ni birači zavoditi ili dalje nje govati tako da u partijsko-političkom smislu gledaju na opštine.

U mišljenju, koje je bilo protiv ovoga zakona, a koje je zastupao senator g. dr. Šverljuga navedene su nekolike primedbe načelnoga karaktera, ali koje nisu na dobrim osnovama. Ne stoji ono sve što je navedeno kao razlog da bi to bilo protivno ovakvom zakonu kakav je iznesen pred Senat.

Gospodin Šverljuga vrlo dobro je rekao da bi bila veoma interesantna istorija razvika opština u raznim krajevima sadašnje države. Znati nju znači da bismo znali život našeg naroda u selima po manjim opštinama i iz toga života mi bi crpeli pouke o tome kakvu budućnost treba da mu spremimo. On kaže da bi se tada uvidelo kako su često bile prave perturbacije onog tihog mirnog ustajalog života koji odgovara karakteru naroda na selu. Mi ovde nemamo ni mogućnosti da proučavamo tu istoriju ali mi treba da je znamo, i ako je dobro poznajemo mi samo možemo reći ovako: sadašnji zakonski predlog napredniji je od svih dosadašnjih zakona. Napredniji je, gospodo, ne samo u duhu demokratskom, nego i što je opštinu postavio na jednu zdravu osnovicu i daje joj u narodu, kao jedinici u društvu, ono što njoj i pripada. Ne treba se bojati toga da će opštine biti partiske jedinice, jer svi članovi opštine kao punopravni građani mogu pripadati partijama ali će opštinu smatrati kao kulturnu vanpartisku zajednicu.

Možda će oni u svojim dogovorima isticati i takve grupacije i takve kandidatske liste koje se sastoje od ljudi jedne partije. Može se sve to desiti, pa ipak izabrane uprave, izabrani odbor nije političko partijski odbor, jer njemu pravac rada i delokrug rada određuju zadatci ekonomski, kulturni, i socijalni izloženi u zakonu o opštinama. A šta će on misliti o pojedinim partijama i kako će se izražavati o partijama to je stvar njegove slobodne volje.

Gospodin senator Šverljuga izveo je jedan nepravilan zaključak, koji ne bismo mogli primiti u pogledu te istorije razvića opština, jer on nam nije izvodio zaključke iz istorije razvića opština onoga kraja u kome je on živio. Ali je na jednom mestu rekao da se on boji da se to ne ponovi, što su, kaže, eksperimenti učinjeni u opštinama u Srbiji do 1903 godine doveli dotle da su opštine bile učinjene političkim instrumentom i politički ljudi da su ih učinili svojim političkim spahilukom. Gospodo, ja ne mogu uopšte da propustim a da na ovo ne reagiram sa jednom pristojnom reči: to apsolutno nije tačno. Ne bih to mogao reći da je gospodin senator izneo takav zaključak o opštinama u Hrvatskoj ili u Vojvodini, ali kad se tako govori o zakonu u Srbiji, ja kažem da to nije tačno. Da navedem samo nekoliko reči o tome. Naveden je zakon od 1884 godine koji je stvorio velike opštine, i sada gospodin senator nalazi da ono što je pre bilo u političkom spahiluku partija da mi sada hoćemo da se vraćamo na isto vreme i da stvaramo mehaničke i šablonske opštine, dakle režimski mehaničke opštine. To nije tačno.

U Srbiji život opština je sasvim normalno tekao i razvijao se u opredeljenim pravcima u onim postupnostima koje su diktovale političke i ekonomske prilike Srbinoe. Mi smo imali zakon o opštinama i onda kad nije bio napisan, kad se kmetška palica dobrom domaćinu samo davala u ruke i kazalo mu se: ti si knez ovoga sela. I sve je to išlo u savetovanju sa selom, pa su se veliki poduhvati svršavali na takvim domaćinskim sporazumima. Nije to bio spahiluk politički i partijski, kad je 1848 godine Knjanić sa seljacima koje su opštine davale prešao preko Dunava i borio se protiv hegemonije Madara. A 1848 godine, ako se ne varam, tek su prvi put uzdrmani agrarno-spahijski temelji u Hrvatskoj.

Kao što vidimo i docnije, ako su neke partije uspevale da u pojedinim opštinama imaju veći broj privrženika, druge su uspele onde. Ali se sa biračima kao partijskim jedinkama nije nikako moglo mehanički da operiše, niti je funkcioniranje opština omogućilo da to bude. Nikada nije, dakle, bilo tih spahiluka, još manje će ih biti po ovome zakonu, upravo nemoguću su.

Još je rečeno protiv sistema kandidatskih lista za izbore i g. Šverljuga zastupao je slobodno, individualno glasanje bez ikakvog grupiranja ljudi u liste u onaj nužni broj koliko se sad bira za opštinu. Nemoguće je to da se primi po tome što bi i mehanički bilo nemoguće izvesti takve izbore. Zamislite jednu opštinu koja ima 4—5 hiljada glasača, gde će svaki glasač kazati svoje kandidate. Koliko bi tu trebalo spiskova, koliko bi tu trebalo beleženja i sračunavanja da se izvede koliko je glasača za koga glasalo. Medutim i to grupisanje po kandidatskim listama ne može da ide tajanstveno, ono se mora opet iznositi pred taj glasački kvorum. I zbog toga što opština i pre i ako je bila politička jedinica, sad još manje što opština ne pripada političkim parti-

skim organizacijama po svojim zadacima, baš zbog toga dešavaće se, kao što se i do sada u Srbiji dešavalo, da ljudi iz raznih partija biraju ljude bez obzira na stranke u opštinski sud, u odbor. Oni traže dobro uglednog domaćina, i samo su se prilikom tih izbora ogledali miroljubivost, trpeljivost i naslon čoveka na čoveka da svrše jedno dobro zajedničko delo. Ta vaspitna strana još više je prošla kroz ovaj Zakon.

U koliko je rečeno o cenzusu od strane g. Šverljuge, mogu da kažem da je to strašno reakcionarna mera. Ne ceni se danas poštenje po kesi, a bogami i vršenje svojih dužnosti prema državi. Svi su pozvani da vrše te zajedničke dužnosti. Ako je potrebno obaviti jedan narodni posao, kao što je rat za odbranu države, tada se ne gleda na cenzus. Upravo oni koji su imućniji, dalji su od mesta gde se krvavi za odbranu otadžbine. Prema tome glasanje po pravnom shvatanju sadašnjeg stanja stvari mora biti opšte i bez tih cenzuskih prepona.

Ali ima nešto drugo što bih želeo da je bilo primenjeno u ovom zakonu. To je pitanje o tome ko može biti biran u odbor. Ja bih ovim zakonskim uslovima dodao još jedan zakonski uslov, a taj je da oni, koji žele da budu predstavnici svoje opštine, da zbrinjavaju njenu kulturnu i socijalnu brigu, da oni budu primer za vršenje svojih građanskih dužnosti prema državi, a to je da ne duguju poreze i prireze; jer bivalo je slučajeva, istina i kod nas u Srbiji, ali su bili vrlo retki, da su pojedini predsednici opština toliko dugovali državi na ime preza, i toliko to zavlačili, da su im poreze zastarevale. Pitam vas, gospodo, kakvo častoljublje možemo očekivati da će oni vršiti savesno dužnost u svojoj opštini kad nemaju osećaja za izvršavanje svojih osnovnih dužnosti prema državi. Tu bi trebala ova vrsta predostrožnosti kod kandidata za odbornike koji će izborom između sebe birati predsednika; oni moraju platiti državi, opštini, banovini njihove javno-pravne dažbine i izvršiti svoju dužnost.

Zakonu bi se imala činiti zamerka kao što se čine uopšte zamerke i kao što ih ima kod svakog zakona. Ja ću da napomenem samo nešto. Sad se donosi zakon i neka bi bili bar zapisani primeri i napomene da na njih obrate pažnju oni koji će zakon primenjivati i u životu ga uvoditi — ako nalaze da su te napomene na mestu. U § 4 i 6 govori se o sporovima graničnim između opština, o spajanju u razdvajanju opština. U oba ta slučaja nadležnost je podvojena. Tu je nadležan sreski načelnik, ako bi se to pitanje rešavalo između granica opština jednoga sreza, kao prva vlast. Isto tako on je nadležan i za pribiranje dokaza i za ispitivanje uslova ako se pomenute promene opština koje su u granicama njegovog sreza. Ali je predviđeno i ovo, da mogu takvi interesi biti u sukobu, kad su opštine iz raznih srezova u pitanju, pa i iz raznih banovina. U takvom slučaju rečeno je u čl. 6 da će te slučajeve raspraviti i rešavati ban ako su u pitanju sukobi između opština koje pripadaju raznim srezovima, odnosno Ministar unutrašnjih dela — ako pripadaju raznim banovinama. A koja je to ona prva vlast koja će izvidati te sukobe, to nije rečeno, a dobro bi bilo da je rečeno. Može se razumeti da će svakako nadležnog sreskog načelnika odrediti ban odnosno Ministar.

Kod spajanja opština, stvaranja novih opština, odvajanja iz jedne opštine i dodavanja drugoj opšti-

ni zakon je predvideo da se ovi poslovi obave i po predlogu — većine birača dotične opštine. Može opštinski odbor odlučiti a može i većina birača tražiti. U ovim slučajevima, gospodo, svakako naići će se i na takve pojave koje se neće moći posmatrati kao ispravne u svemu.

Mogu biti pojedinci u jednoj opštini zainteresovani za spajanje sa drugom općinom pa ovi zainteresuju pojedince u drugoj opštini zbog njihovih lokalnih interesa, ali ti se interesi ne mogu svi predvideti niti nabrajati. Pojedinci zainteresovani postaraju se da dobiju većinu birača, i sada ta većina birača ne skuplja se i ne potpisuje predlog na zborovima, jer to nije predviđeno, nego oni to potpisuju nasamo te zloupotrebe potpisa može biti. Da se ne bi omaklo to da špekulanti iz svojih kakvih drugih pobuda vrše grupisanje i razgrupisanje opština it.d. nužno bi bilo da u zakon uđe, ali svakako da se to može i prilikom uvođenja zakona u život da se napomene, da u tom slučaju sreski načelnici moraju pročitati spiskove na sastancima opštinskim, i da oni stave svoju konstataciju da su svoj predlog pojedini potpisnici priznali, da je to njihova izjava, da je to njihov potpis. Ovo naglašavam s obzirom na iskustvo. Mi smo pre 33 godine i nešto više imali jedan momenat grupisanja opština, pa je bilo neispravnih ljudi i među državnim činovnicima koji su, da bi u ovom ili onom mestu postavili mesni sud ili prisajedinili ovu ili onu opštinu, primali mito, i seljaci su plaćali. Čak sam i ja bio išljednik u takvim krivicama. Ljudi su ljudi i ne zna se koliko su se moralno popravili, tek ta predostrožnost od strane Ministarstva unutrašnjih dela porebna je da u svima slučajevima gde se pominje u zakonu o opštinama vršenje spajanja i razgrupisanja opština po predlogu većine birača da se obrati najveća pažnja i da se proveri istinitost tih predloga.

Neznatna je napomena, ali je korisno i ovo da se napomene. U čl. 12 propisano je da svaka opština ima svoj pečat, na kome će da bude državni grb. To nije dovoljno. Ali, da bi bilo jednoobraznosti g. Ministar unutrašnjih dela svakako treba da propiše i oblik pečata, da bude jedan isti i da postoje i taki propisi da ih ne može poručivati svako gde hoće i kako hoće bez prethodnog odobrenja Ministarstva unutrašnjih dela. Bez takvog, dakle, odobrenja, ne može se niko snabdeti pečatom. To je potrebno da se ne bi vršili falsifikati i to je jedna preventivna mera.

Ja sam na strani onih koji zameraju tome što je propisano da će predsednik biti lice koje je nosilac kandidatske liste, koja je lista dobila najveći broj glasova. Ja mislim da to nije trebalo propisivati. Nije trebalo zbog toga što se može desiti, u nekim opštinama, da ljudi iz raznih političkih partija budu na jednoj listi, pa je se trebala ostaviti mogućnost da se za predsednika bira ličnost koja je podesnija. Trebalo je ostaviti Odboru da on ceni koja je ličnost najpodesnija za predsednika ma to lice i da nije sa liste koja je dobila najveći broj glasova. Ja se nadam da će sam život opravdati ovo što ja kažem i nadam se da će u tome pogledu morati biti promene, kao što će morati biti promene i u pogledu predstavništva manjine. Gospodo, o predstavništvu manjine pisane su rasprave i čitavi tomovi, a pišaće se i u buduće, sve u cilju da i predstavnici manjine budu zastupljeni u dotičnoj organizaciji, pa smatram

da manjinsko pravo na učešće u odborima nije u potpunosti izvedeno.

Ima, gospodo, jedna stvar koja je novina prema Srbijanskom zakonu, a novina je i prema svim dosadašnjim pozitivnim zakonima koje imamo. To je odredba koja govori o štetama koje bi učinili službenici opštinski prema pojedinim građanima, vršeći svoju službenu dužnost. Smatram da je ova novina vrlo korisna i potrebna, kao i to da bi tu novinu trebalo sprovesti i u svim drugim prilikama. U § 87 ovoga projekta kaže se: „Za štete koje učine građanima opštinski službenici, kao i opštinski organi, nepravilnim i nezakonitim vršenjem službe, odgovaraju pred redovnim sudom službenik, odnosno organ i opština. — Pravo na tužbu zastareva za 10 meseci.“

Ja ovaj propis ovako razumem: ako bi ko od građana usled nepravilnog rada opštinskog službenika pretrpeo ma kakvu štetu on neće tužiti samo službenika, opštinskog organa, već i opštinu. Ovome ima razloga. To će biti tipski administrativni sporovi. Sasvim je opravdano da zbog štete koju je opštinski službenik prouzrokovao svojim radom pojedinim građanima, odgovara i opština. To će biti nauk za opštinu da dobro pazi kakve će službenike primati u svoju službu a to će je podstaći i na kontrolu rada svojih organa. Samo nalazim da je ovde izostavljeno da se jasno opredeli na kakvu je odgovornost zakonodavac mislio: da li na solidarnu odgovornost, ili na zajedničku odgovornost, ili, najzad, na prostu jemačku odgovornost. To je pitanje ovom odredbom ostalo otvoreno i ostavljeno je da to sama praksa ustali.

Ja sa svoje strane mislim, da će biti odgovornost opštine jemačka. Ako se šteta od onoga službenika ne može da naplati, onda od opštine.

Iz svega ovoga što sam izložio, gospodo, smatrajući da su sve ove moje napomene potrebne, ja bih imao još da naglasim jednu stvar, a to je o sudstvu u opštinama.

U prelaznim narednjima sudstvo u opštinama ostaje onako, kako je dosada bilo, kao što se to kaže u § 144. Po novom opštem Zakonu o građanskom sudskom postupku sudstvo za sporove od 1 do 500 dinara kao bagatelne preći će na sreske sudove. Tu će se pojaviti jedna mala teškoća samo u pogledu pristupačnosti sreskih sudova narodu, jer u izvesnim krajevima naše Otadžbine sreski sudovi su bliski opštinama zato, što su opštine velike, ali ima krajeva, gde su opštine rasturane i gde bi trebalo putovati po više desetina kilometara, da se dode do sreskog suda, pa kad je u pitanju spor od 10, 20, 30 dinara do 500 dinara; često puta će to izazvati veliku dangubu i velike troškove, te ta pojava moraće da bude predmet brige vladine onda, kad se bude počeo primenjivati građanski sudski postupak.

Nemam drugih naročitih napomena da o ovom zakonu navedem, i zbog toga, nalazeći da je ovaj zakon celishodan, umesan za daljne prilike i preko potreban kao jedinstven za celu državu, glasaću za njega. (Aplauz i uzvici: Živeo!).

Predsednik: dr. Ante Pavelić: Pošto je time iscrpljena lista govornika, zaključujem načelni pretres, a uz napomenu da je Ministar unutrašnjih poslova g. Lazić zatražio reč da se osvrne na primedbe, koje su pale u toku debate. Molim g. Ministra da izvoli uzeti reč.

Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Dopusite mi, gospodo senatori, da odgovorim na izvesne primedbe, koje su u ovom visokom Domu pale protiv pojedinih odredaba Zakona o opštinama.

Na prvom mestu činjeni su prigovori s jedne strane protiv tendencije zakona za veće opštine, pošto su — veli se — male opštine u pojedinim krajevima pokazale sposobnost za život i ne bi trebalo siliti ih da se udruže. S druge strane činjen je opet prigovor, što se protiv opšteg principa da opštine budu jače, da bi lakše mogle da vrše svoje komunalne zadatke, u prelaznim narednjima dozvolilo, da manje opštine, ovakve kakve su danas, mogu kao takve ostati, ako se to zaključi dvotrećinskom većinom opštinskog odbora.

Iz toga vidite, gospodo, kako su to razne prilike, koje su diktovale te primedbe i kako je bilo teško praviti ovaj projekat, da se prilike i potrebe pojedinih krajeva i tradicije pojedinih krajeva sankcionišu jednim jedinstvenim zakonom, ali ipak odredbe su o tome tako stilizovane, da mogu zadovoljiti potrebe i jednih i drugih krajeva, jer princip je, gospodo, da opštine budu velike, i neosporno da takve velike opštine mogu odgovarati ovim zadacima, koje im zakon postavlja i politici komunalnoj, koja se očekuje od savremenih opština.

Ali imate u pojedinim krajevima i fakat, da su male opštine ipak, dosada bar, vršile svoju funkciju na zadovoljstvo, do duše s obzirom na tradiciju u tim krajevima i mogućnost da opštinski personal ne plaćaju, ili ga samo honorišu. Tamo su opštine tako male, da gotovo jednu četvrtinu opština u našoj državi predstavljaju samo opštine u Slovenačkoj Dravskoj banovini i one su u glavnom do sada ipak dobro funkcionisale, blagodareći tome, što je tamo služba opštinskih časnika bila počasna i besplatna, te su opštinsku administraciju vršili ili besplatno ili uz vrlo mali honorar. Oni su upotrebljavali tamo učitelje ili penzionere, kojih ima u svakom selu, kao penzionisanih žandarmerijskih narednika i dr., te su ih uzimali za delovode, a opštinu nisu opterećivali, pa su onda mogli da izlaze na kraj i da imaju malu opštinu. Ja sumnjam da će to i dalje opstati s obzirom na zadatke koji su stavljeni u ovaj Zakon o opštinama i mislim da će se i onamo opštine morati udruživati. U tim krajevima kompetencije opština su bile male, naročito one iz prenešenog delokruga. Nacionalnim elementima ranija nenarodna država nije davala tako široke kompetencije, nego su ih vršili preko žandarmerije, a opštinama su ostavljali samo lokalne stvari. Međutim nacionalna država prenosi i tu kompetenciju državne uprave na opštine i pored izvanredno široke samoupravne delatnosti, pa mislim da će i manje opštine zbog toga morati da se grupišu te da odgovore tome svome novom zadatku.

U pogledu prigovora na način kandidacije za opštinske izbore, koji je propisan u projektu Zakona, kao da se ide na to, da se od opština naprave političke jedinice i ustanove, ja mislim, gospodo, da bi se teško mogao naći neki drugi način kandidovanja koji bi isključio politiku u opštinama. Ovako kako je Zakon o opštinama sastavljen, kako je to lepo istakao i g. senator Marjanović, zaista se ide u tom pravcu da opštine ostanu prvenstveno ekonomske i socijalne ustanove i struktura celoga projekta je takva, da se one u tom pravcu upućuju. Ali se ne može izbeći i pri najboljoj želji da pri parlamentarnom i partijsko-političkom životu partijska politika ne zakorači i u opštinu. To teško možemo izbeći načinom kandidacije, bilo građanskim vaspitanjem i grupisanjem građana s obzirom na mesne potrebe i prilike. U krajevima gde je političko partijski život bio ranije i gde je i po opštinama bilo prilično politike, bilo je vrlo često i grupisanja političkih ljudi prema lokalnim potrebama i interesima, pa

su često pravljenе i van partijske građanske sporazumne liste, pa će toga tim više biti i u buduće.

Što se tiče prigovora jednakom pravu glasa i kao da bi bio bolji sistem pluralni taj bi se sistem, gospodo, teško mogao braniti u sadašnjim prilikama s obzirom na to da on u većem delu zemlje nije dosada primenjivan i što bi on sada zaista bio i nesavremen, pa bi se činili opravdani prigovori i s obzirom na dužnosti građana prema državi. Da pomenem samo građanske dužnost u pogledu vojne obaveze i odbrane zemlje. Moglo bi se u tom pravcu zapitati da li će onaj koji ima dva glasa nositi i dve puške ili samo jednu.

U pogledu prigovora da je manjina po projektu slabo zastupana u opštinskim odborima, ja vas molim, gospodo, da imate u vidu da se ovdje radi o Zakonu o opštinama seoskim i manjih varoši i varošica u kojima je glavno, da se obezbedi nesmetani rad, da se više radi a manje diskutuje. I za to u nekim pokrajinama po sadanjem zakonodavstvu manjina nije u opšte ni bilo. Većinska lista dobijala je celu upravu, kao što je to slučaj sa krajevima ranije Kraljevine Srbije. Jedno je vreme i tamo bio zastupljen proporcionalni sistem, ali kad se videlo da se kraj toga sistema mnogo priča i da se ometa rad uprave, jer opozicija pravi često od opština političku tribinu, koja dode, pa se je stoga po seoskim i manjim varoškim opštinama prešlo na sadanji većinski sistem.

Po projektu je uzeto, da ona lista koja dobije većinu, uzima dve trećine odbornika, a jedna trećina ostaje manjini u odboru. Do duše dopušta projekt, da većina, ako ima više nego sve druge liste može učestvovati u ovoj daljnoj trećini. Ali to je razumljivo, ako takova lista ima toliki broj glasova, da može učestvovati da bi većina bila sigurnija i da može mirnije raditi.

U pogledu prigovora, da je broj odbornika u opštinama veliki, da se sa manjim odborima može lakše raditi, taj se prigovor može braniti, ali se još uspešnije može i da se kombatira. S obzirom na to da je u pojedinim krajevima naše države bilo i opštinskih zborova na kojima su rešavana veća i krupnija pitanja, onda je umesnije kad projekat ne predviđa opštinske zborove, da opštinska reprezentacija bude mnogobrojnija, da veći broj građana bude zastupljen u odborima, da građanstvo bude bolje obavешteno, kako se radi u opštinskim upravama. Ali u tu je napravljena jedna elastičnost, kao i kod pitanja veličine opština, te se u manjim mestima propisuje manji broj odbornika, a sem toga prepušta se opštinama da svojim statutom odrede još manji broj odbornika.

Nadalje pao je prigovor, da je trebalo omogućiti zajedničku akciju opština, da se mogu udruživati za postizavanje svojih zajedničkih zadataka. No to je predviđeno u § 14, da se pojedine opštine mogu udruživati, ako imadu da postignu kakav zajednički zadatak, na primer pitanje vodovoda, pitanje osvetljenja i t. d., takve opštine mogu se udruživati i svoje zajedničke interese izvršivati.

Isto tako je rečeno, da je trebalo obezbediti jaču samoupravu pojedinih mesta. Ja upozoravam na to, da je to predviđeno u glavi VIII koja govori o posebnim delovima opština, njihovoj organizaciji i nadležnosti.

Sva ona mesta koja su do sada bile samostalне opštine ili su imala svoje posebno zastupstvo ili imaju svoju posebnu imaovinu i posebne ustanove, mogu da imaju svoju upravu preko mesnog zbora i starešine. To je, gospodo, predviđeno s obzirom na to da je zakon kao glavni princip ustanovio velike op-

štine, ali da onda i pojedina mesta mogu imati svoju mesnu samoupravu specijalno za ove svoje lokalne interese. Dakle, i ta je ustanova i potreba u projektu predviđena.

Prigovaralo se kolegijalnom sastavu opštinske uprave, da bi bolje bilo da je prenešeno na predsednika ono što treba vršiti mimo odbora i specijalno prenesenog delokruga. Ja mislim, gospodo, da se je i u tom pogledu dobro uradilo, jer stvarno i po projektu u opštini diriguje poslovima jedna ličnost i to na taj način što je prenesen i delokrug opštinskog poslovanja upravo i dodeljen predsedniku, koji te poslove zaista i izvršuje. A opštinska uprava je za to da obavlja izvesne poslove koji nisu tako veliki da se odboru dodeljuju, te da bi se izbešlo to da se opštinski odbor kao glomazno telo često poziva. I zato su glavnije i veće kompetencije dodeljene odboru, a one manjeg značaja opštinskoj upravi. Opštinska uprava ili odbor u pogledu prenesenoga delokruga rešavaju samo o sredstvima koja bi se imala staviti predsedniku na raspoloženje za izvršenje prenesenog delokruga rada opštine.

Onda, gospodo, ovako kolegijalna opštinska uprava potrebna je i s obzirom na to da je u prelaznim naredenjima zadržata i dalje nadležnost sudska za one krajeve i one opštine gde je i do sada ta nadležnost postojala. Prema tome, ne bi se apsolutno moglo dati da one kompetencije koje su opštine imale po građanskom i krivičnom zakonu predu samo na jedno lice, jer je mnogo veća garancija ako će sudske nadležnosti vršiti kolegijalni sud od predsednika i dva člana, a ne samo jedno lice.

Dalje se prigovaralo i isticala se potreba za jačom spremom opštinskih službenika. Gospodo, projekat je i o tome vodio računa da opštinski službenici treba da budu spremni da odgovore svojoj važnoj funkciji. Zbog toga se predviđaju i škole za opštinske službenike, a u same kvalifikacije i u bliže odredbe o tim kvalifikacijama projekat se ne upušta s obzirom na prilike u raznim krajevima, jer se nije moglo u jednom ovakvom zakonu, koji će važiti za sve krajeve, propisati iste kvalifikacije, jer negde ima dovoljno intelektualaca koji žele ući u opštinsku službu, a negde ih nema, i onda se ostavilo banovinskim većima da ona to prema prilikama i potrebama regulišu uredbom za dotične banovine. A razume se da će svako banovinsko veće težiti da propiše što jače kvalifikacije za opštinske časnike, ali razume se onde gde se ljudi sa takvim kvalifikacijama mogu naći. Ako bi na primer u Vardarskoj banovini, zahtevali fakultet ili čak i maturu, teško bi se mogli naći ljudi sa takvom spremom. Tako isto i u Drinskoj i Vrbaskoj banovini a mislim i u Zetskoj banovini. Zato je to prepušteno banovinskim većima da ona u pogledu sprema toga opštinskog činovištva koja se od njih traži, propiše i regulišu Uredbom.

U pogledu finansiranja opština pao je prigovor, da odredbe o tom nisu dovoljno razradene, da bi to trebalo razraditi specijalno ili o tom doneti naročiti zakon. Gospodo, ja mislim da su odredbe u pogledu finansiranja opština, koliko su mogle ući u ovaj Zakon, dosta dobro unete i razradene, a detaljnije odredbe o tom imale bi da dodu u jedan specijalan Zakon, koji bi govorio o samoupravnim finansijama uopšte, dakle ne samo opštinskim nego i banovinskim. To je stvar koja je u proučavanju, samo izgleda da sad nije vreme, da se takav jedan Zakon donese s obzirom na današnju ekonomsku krizu i finansijske teš-

koće, kad neznamo od danas do sutra kakve će mere biti oportune i celishodne. Taj je Zakon u proučavanju i svakako će doći vreme kad će i on biti pred vas iznet.

Gospodo, kod § 93 pao je prigovor, da bi u stavu drugom gde se kaže: „Ostvareni višci jedne budžetske godine upotrebiće se za isplatu obaveza iz ranijih godina”, bilo bolje da se kaže, da se ti višci upotrebe za vanredne potrebe u narednoj godini ili za investicije. Ali, gospodo, mi smo i u komisiji pri Ministarstvu i u skupštinskom Odboru i u plenumu kao i u senatskom Odboru o tom govorili. Može se braniti jedno i drugo, kao što se može i napadati. Uzeta je ova odredba zato što ipak izgleda da je sa finansijske strane ovako celishodnije, da se viškovi jedne budžetske godine upotrebljavaju za isplatu obaveza iz ranijih godina. Ako bi se ostavilo, da se viškovi upotrebe za vanredne potrebe u idućoj godini, to bi onda moglo biti upravo u trećoj godini od godine za koju se pravi budžet, jer za narednu godinu nisu gotovi računi pa da se vidi hoće li biti viškova ili ne. Prema tome morali bi se ti viškovi ostaviti čak za treću godinu i moglo bi biti zloupotrebe, šta više možda bi se i namerno pravile uštede, da bi se mogli pokrivati neki višci, koji na taj način izmaknu iz budžetske kontrole. Gospodo, kako vidite, ova odredba može da se napada i da se brani, a ovde se uspešno brani ono što je u projekt stavljeno.

Gospodo, u pogledu nadzora rečeno je kao da je taj nadzor i suviše jak, da je samuprava i suviše stegnuta. Ja mislim da to ne stoji i ono što je istakao g. Marjanović, to zaista stoji, da je ovaj Zakon vrlo napredan prema opštinskom zakonodavstvu koje sada važi u našoj zemlji i da je ovde nadzor stvarno samo zakonski. Državna administracija prema tome ne može se mešati u suštinu opštinskog poslovanja, ona ima samo da gleda, da li je ono što je opštinska uprava zaključila, u granicama Zakona. Ako je povređen Zakon može državna vlast zadržati zaključak opštinske uprave od izvršenja, a ako nije, ne može da se upušta u to. Ovim je potpuno obezbeđeno samoupravno delovanje opština. Možda bi bilo celishodno da se po neki put s obzirom na to kakvih slučajeva ima, da je predviđeno, da nadzorna vlast ceni i celishodnost odluka opštinske uprave, ali to bi moglo zaista odvesti do šikana i zbog toga se odustalo od toga i ostalo se samo na čisto zakonskom nadzoru.

Ovde je takode pao prigovor o tome kako se vrše postavljenja opštinskih činovnika, i da tu ima zloupotreba. Ja verujem, gospodo, a znam i sam da ima tu i prigovora, da ima možda i grešenja, ali verujte da se najveći deo prigovora ne može uopšte izbeći kod postavljenja. Ja znam iz neposredne prakse i iz prilika koje su meni lično bile poznate. Kad treba da se smeni jedna opštinska uprava, onda se gleda da se ona izabere od najboljih gradana u opštini. Jer i Ministar unutrašnjih poslova, i ban pa i sreski načelnik biće najmirniji ako u opštinske uprave uđu najbolji ljudi. Pa ipak i kad se izaberu najbolji ljudi ima često prigovora. Dok se ne smeni jedna opštinska uprava, dotle svi teže da se izvrši promena, svi teže da se ona smeni, i kažu: dosta je te uprave, hajdete da pravimo novu upravu. Jer mahom svaki od tih koji prigovaraju staroj upravi, želi da bude predsednik opštinski, kmet ili barem odbornik, a ako u tome ne uspe, onda se i dalje žali, potpisuje prijave, itd. Ali to baš govori u prilog toga da je ovaj Zakon prešan i potreban i da se jednom oslobodimo

toga tereta. To ne znači da ćemo izborima ogarantovati da će najbolji biti izabrani. Može biti da će se boljih ljudi naći kad sreski načelnik i ban to procene i kad se i Ministar unutrašnjih poslova informiše i sa svoje strane da su ti ljudi dobri. Ali kad sve to zavisi od poteza bana, onda se stvaraju grupacije i uvek prigovora, a ovako kad se bira, zna se da su oni ostali za tri godine, razume se ako se ne ogreše o svoju dužnost i zakonske propise, — i onda nema nikakvih prigovora, i onda su zadovoljni. Dakle, to bi išlo u prilog toga da se ovaj Zakon što pre donese.

U pogledu pojedinačnih konkretnih prigovora, toga je uvek bilo i biće, a čini se sve da se takve neispravnosti i nezgode odstrane i onemoguće.

U pogledu želja da dodu bolji činovnici koji bi odstranili ove nezgode koje su navedene u pogledu pristrasnosti pri imenovanju opštinskih uprava, — ja delim to mišljenje. Ako je sreski načelnik svuda na svome mestu i ako on deluje u svome srezu kao dobar domaćin u kući, onda će biti manje prigovora i žalbi. Ali ja mislim da me vi nećete demantovati da je činovništvo unutarnje uprave, specijalno od 6 januara, mnogo bolje nego ranije. Tendencija Ministra unutrašnjih poslova je bila od toga doba; pa i dan danji, da se stalno probiraju sve bolji i bolji sreski načelnici i upravno činovništvo. Jer kad se ovde traži da i opštinski činovnici budu kvalifikovani, po mogućstvu sa fakultetskom spremom, što je sasvim opravdano, onda je to u toliko potrebije za činovništvo unutarnje uprave, i u tom pravcu se deluje i radi, i sve je manje činovnika koji su zadržani na položajima u službi, na kojima su se zatekli, bez kvalifikacije, — i sve više dolaze školovani ljudi koji imaju širi vidokrug, koji imaju pravna shvatanja i bolje primenjuju zakone i u opšte će bolje vršiti sve svoje zakonske dužnosti, koje su sada, po zakonu o unutrašnjoj upravi, mnogo značajnije i opsežnije.

Nema bojazni, gospodo, da će se Kraljev potpis često potrzati. Po projektu opštine se imaju grupisati u roku od šest meseci a po istom projektu odluke o grupisanju i razgrupisanju opština donose se odlukom Ministra unutrašnjih poslova, bez Ukaza, ne samo za tih šest meseci, već za čitave tri godine od dana kada Zakon stupi na snagu. Do toga vremena će se u glavnom svršiti sva potrebna pregrupisanja, pa ćemo dobiti manje-više definitivnu formaciju opština, a time i administrativnu podelu. Posle toga pregrupisanja će se vršiti mnogo rede, pa će i Ukaz trebati rede angažovati.

Imao bi otpasti i prigovor da se Kruna uvlači u opštinske sporove, koji nisu popularni.

Pre svega, grupisanje opština vršice se samo po želji gradana, nikako protivu njihove volje, što se ni sada ne čini, kad se to može po važećim zakonskim propisima raditi, te se, prema tome, Kraljev potpis ne angažuje za neke nepopularne i narodu odiozne stvari. S druge strane, u parlamentarnom životu se dešavalo, da se oko nekog zakonskog projekta bio ljuti boj, da je opozicija čak i parlament napuštala, da ga osujeti, pa je i na takve zakone stavljan Kraljev potpis, shodno ustavnom i parlamentarnom redu, pa nikome nije ni na pamet padalo da tu nešto Krunu meša i kritikuje.

Nema, prema tome, gospodo, nikakve bojazni od upotrebe Ukaza za grupisanje opština, kojim im se na taj način stalnost bolje sankcioniše. Odluke o to-

me ne bi se mogle prepustiti banovinskim većima, jer se administrativna podela države na upravne jedinice tiče prvenstveno države.

U pogledu prigovora što se grupisanje i razgrupisanje opština vrši na predlog Ministra unutrašnjih poslova Kraljevim Ukazom, to je pitanje, gospodo, tako važno, jer zadire u administrativnu podelu države, i zbog toga je to tako projektovano; ono što je vršeno ranije putem zakonodavnim, a što se sada ne može zbog veličine države i broja opština, gledalo se da važnost toga poslovanja i sprečavanje čestih menjanja ogarantuje Kraljevim Ukazom.

U pogledu prigovora za počasnu službu kao besplatnu službu, moram da objasnim da ta počasna služba koja je u projektu kao princip naglašena, ne znači i besplatnu službu, jer odmah posle dolazi odredba gde se kaže: ako su predsednik ili članovi uprave zauzeti poslovanjem u opštini većim delom vremena, onda im se ima odrediti nagrada u vidu mesečne ili godišnje plate. Time se htelo naglasiti da ta opštinska služba njenih časnika nije profesija, pečalba, već čast.

Zna se da se u mnogim opštinama pojedinci biju da dodu do tog položaja, jer je to, manje-više, izvor njihovih prihoda; a po projektu gleda se da dode na prvom mestu dobar domaćin na mesto u samoupravi opštinskoj, a sporedno je da on ima platu i izdržavanje. Tu je postignuto dvoje, tu se naglašava da je to počasna služba, a s druge strane ipak će se plaćati oni ljudi koji su zauzeti većim delom u opštinskoj službi. I to je jedna koncesija krajevima, gde je takva počasna služba već ranije bila, kao što je slučaj na primer u Dravskoj i Primorskoj banovini; imate država na zapadu gde je opštinska služba počasna. Ja zato mislim da je to povoljno i dobro rešeno u ovom projektu.

Prigovor je bio da uopšte zakonski projekat nije dobro izrađen i da se zbog toga on ne bi mogao primiti. Ja vam mogu potvrditi da ono što se ovde čulo, kao i u Skupštini, da je ovaj projekat dobar, podavna raden, da su na njemu saradivali praktični i teoretski stručnjaci i da je on pretresan u skupštinskom odboru i u plenumu do detalja i da su u Skupštini na njemu saradivali praktični stručnjaci, koji su bili zastupani i u odboru i da su u njemu učinjena izvesna poboljšanja. I u vašem senatorskom odboru pretresana je svaka odredba i našlo se da je ovaj zakon i savremen i dovoljno slobodouman i preko potreban. Zato ponovo molim da ga izvolite odobriti i prihvatiti. (Burno odobravanje).

Predsednik dr. Ante Pavelić: Pošto je tim završen načelan pretres, pristupićemo rešavanju. Predlog je Odbora da se ovaj zakonski predlog prihvati onako kako je upućen od Narodne skupštine i da se usvoji izveštaj Odbora. Ona gospoda koja su za taj predlog, glasaće sa „za“, a koja su protiv, glasaće sa „protiv“. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar dr. Ivan Gmajner proziva g.g. senatore i oni su glasali ovako:

Alibegović Asim — za
 Alkalaj dr. Isak — za
 Altiparmaković Jovan — otsutan
 Arnautović Šerif — otsutan
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — otsutan

Vujić Pavle — odsutan
 Gavrića dr. Emilo — za
 Gavrilović dr. Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — odsutan
 Glušac dr. Vaso — za
 Gmajner dr. Ivan — za
 Grasl dr. Georg — za
 Gregorin dr. Gustav — za
 Desnica dr. Uroš — odsutan
 Dobrinčić Petar — protiv
 Dragović Milutin — za
 Đirlić Petar — za
 Ivanović Dragoljub — za
 Ivković dr. Momčilo — za
 Ilidžanović Dimitrije — za
 Jalžabetić Tomo — protiv
 Janković Stjepan — protiv
 Jovanović Ž. Miloje — za
 Karamehmedović dr. Hamdija — odsutan
 Kovačević Tomo — odsutan
 Kostić Petar — odsutan
 Kotur dr. Đura — za
 Krulj dr. Uroš — za
 Kukuljević-Sakcinski Fran — odsutan
 Ljubibratić dr. Savo — za
 Majstrovčić dr. Ivan — odsutan
 Mažuranić dr. Želimir — odsutan
 Marjanović Milan — za
 Mahmutbegović Sefedin — odsutan
 Mičić dr. Mića — za
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — odsutan
 Nešković Jovan — za
 Novak gr. Fran — za
 Obradović Paja — odsutan
 Ploj dr. Miroslav — za
 Popović Daka — za
 Popović Matija — za
 Popović Milan — odsutan
 Ravnihar dr. Vladimir — odsutan
 Radovanović Krsta — odsutan
 Radulović Marko — odsutan
 Rajar dr. Janko — za
 Rožić dr. Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — odsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković dr. Radenko — odsutan
 Sulejmanović dr. Džafer — za
 Teslić Petar — odsutan
 Timotijević Kosta — odsutan
 Tomašić dr. Ljubomir — za
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić dr. Dinko — za
 Ubavić Pavle — odsutan
 Frangeš dr. Oton — odsutan
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — odsutan
 Hribar Ivan — za
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavriilo — odsutan
 Šverljuga dr. Stanko — protiv
 Šilović dr. Josip — za
 Šola Atanasije — za
 Šuperina dr. Benjamin — odsutan

Posle glasanja

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospodo, glasalo je 46 gospode senatora i od toga broja je 41 glasalo „za“ a 5 „protiv“. Prema tome, objavljujem da je ovaj zakonski predlog u načelu prihvaćen. — Kako još imamo vremena za rad, to ćemo preći i na pretres zakonskog predloga u pojedinostima. Molim g. izvestioca da zauzme svoje mesto i čita redom paragrafe ovog zakonskog predloga.

Izvestilac Daka Popović čita naslov i § 1 zakonskog predloga (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Niko se nije javio za reč da govori o prvom odeljku. Stavljam § 1 na glasanje. Gospoda senatori koji budu za, izvoleće sedeti, a koji su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 1 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 2 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 2 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 3 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 3 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 4 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 4 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 5 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 5 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 6 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 6 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 7 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 7 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 8 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 8 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 9 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 9 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 10 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Gospoda koja su za, neka izvole sedeti, a koja su protiv, neka izvole ustati. (Većina sedi). Kako većina sedi, to objavljujem da je § 10 primljen.

Izvestilac Daka Popović čita § 11 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 11? (Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 12 (V. sast. XXIV).

Predsjednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 12? (Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 13 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 13?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 14 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 14?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 15 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 15?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 16 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 16?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 17 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 17?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 18 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 18?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 19 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 19?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 20 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 20?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 21 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 21?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 22 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 22?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 23 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 23?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 24 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 24?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 25 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 25?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 26 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 26?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 27 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 27?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 28 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Prima li Senat § 28?
(Prima).

Izvestilac Daka Popović čita § 29 (V. sast. XXIV).

Pretsednik dr. Ante Pavelić: Kod § 29 javlja se
za reč g. Milan Popović.

Milan L. Popović: Kod ovog člana zakonskog predloga imam da učinim, kao izabrani senator Dunavske banovine u kojoj žive pored našeg nacionalnog elementa u veoma znatnom broju i narodne manjine, izvesne prigovore.

— „Lica koja ne govore i ne pišu službenim jezikom ne mogu uzimati učešća u neposrednoj opštinskoj upravi, t. j. ona ne mogu biti kandidovana na prva šest mesta kandidatske liste.”

Ja mislim, gospodo, da slobodnim ljudima ne može se zakonskim putem uskratiti pravo da uzmu učešća u opštim funkcijama i da baš u komunalnoj politici, gde država i njen interes dolaze u neposredni dodir sa voljom građana, treba unaprediti formiranje opština onako kako to najbolje odgovara raspoloženju i volji naroda. U Dunavskoj banovini, naročito u severnom njenom delu, žive u kompaktnim masama narodne manjine, čiji predstavnici nisu mo-

gli za ovako kratko vreme od 14 godina naučiti državni jezik. Nesumnjiva je činjenica, i to je jedna utešna pojava, da je mlada generacija koja posećuje državne škole i služi vojsku već učinila znatne uspehe u tom pravcu, i da ta mlada generacija već skoro potpuno vlada državnim jezikom. Ali to su mahom mladi školovani ljudi. Narod, seljački elemenat, trgovci i zanatlije u godinama, nisu mogli za ovako kratko vreme naučiti državni jezik, jer je to manje više konzervativan elemenat koji ima više smisla za egzistenciju i socijalne potrebe, nego za gramatiku. Ni u kom pogledu taj konzervativni elemenat, taj seljački stalež nije nelojalan prema državi stoga, što još nije imao vremena ni mogućnosti da nauči naš jezik. Ali seljački stalež i ljudi u starijim godinama uopšte teško uče jezike.

Za vršenje funkcije u opštinskoj upravi treba da dodu međutim u obzir baš ljudi sa iskustvom, od uticaja, sa ekonomskom nezavisnošću, koji u narodu uživaju izvesan ugled. Ako oni ne mogu prema ovom § 29 biti članovi tog užeg opštinskog odbora, znači da bi onda u opštinama gde u kompaktnim masama narodne manjine žive i gde one predstavljaju većinu stanovništva, ušli u opštinsku upravu ljudi koji nemaju u opštini nikakvog uticaja, nikakvog ugleda i ne bi mogli svojim iskustvom unaprediti blagostanje i dobro svojih sugradana. Ja znam slučajeve u današnjoj Madarskoj, gde žive Srbi kao nacionalna manjina skoro 300 godina i gde starci od 60—70 godina, opštinari i članovi opštinskog predstavništva i dandanas ne znaju madarski jezik. Ali to nikako ne smeta da oni i danas budu imenovani ili birani za opštinske predstavnike.

To je, gospodo, uostalom problem narodnih manjina sa šireg gledišta. U okviru suverene države koju sačinjava grupa većine, ne može narodna manjina kočiti nacionalni razvitak i državni interes protiv volje većine. Izraz manjina povlači sam po sebi prisustvo većine, što znači da se srazmer manjine određuje brojevima. Iako narodna manjina, kao društvena grupa s posebnom nacionalnom svesću, ona ne predstavlja opasnost po nacionalne interese Kraljevine Jugoslavije. U našoj državi svi su građani pred zakonom jednaki i svi imaju isto pravo na život, slobodu i svoj razvitak. Mi ne poznajemo građane prvog i drugog reda, niti se kod nas, u demokratskom narodu, građani izdvajaju kao u crkvi verni od jeretika. Država nije narod iz kojega se mogu izbrišati pojedinci zato što ne dele zajedničku nacionalnu svest. Država je jedno suvereno zakonodavno telo koje ima neosporno pravo da zahteva od svih onih koji žive u njenim granicama, da joj služe i da joj se pokoravaju. Ali u demokratskoj državi svaki građanin u zamenu za svoju lojalnost prema državi ima pravo da traži i udela u javnim funkcijama.

Dužnost države jeste da svome narodu pribavi dobru administraciju. A može li se zamisliti dobra administracija kad se ona vodi bez neposrednog učešća samog naroda, naročito u opštinama gde narod razvija svoje težnje i potrebe prema sebi i državi samostalno i gde je baš potrebno da se slobodno i samostalno razvija. Nije dovoljno samo osećati se slobodnim, već je građanin slobodan i na jeziku i tu treba tražiti pravu oblast slobode.

Ja smatram s tog gledišta da ovaj čl. 29 u Zakonu o opštinama nije u unutrašnjem skladu sa demokratskim principima i da je baš u državnom poretku i radi unutrašnjeg mira u državnom interesu,

da se i elementima nacionalnih manjina omogućiti učestvovanje u opštinskim poslovima na njihovom maternjem jeziku.

Zato ću glasati protiv ovoga člana.

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Reč ima izvestilac g. Daka Popović.

Izvestilac **Daka Popović**: Gospodo senatori, ja ne bih mogao primiti ovaj amandman iz razloga što ovaj § 29 ne isključuje uopšte one koji ne znaju državni jezik. On im omogućuje učestvovanje da mogu biti birani, i koliko ja poznajem, — a ja mislim da poznajem isto toliko dobro prilike u severnom delu Dunavske banovine koliko i g. predlagač, — ja tvrdim da je još pre rata svaki građanin govorio dvatri jezika, a danas, posle četrnaest godina, tvrdim da su svi oni koji mogu doći u obzir da mogu biti birani, da su svi oni prošli kroz vojsku, naučili jezik i da ga znaju, i zato mislim da to nije potrebno. Prema tome, ja ne mogu da primim ovaj amandman.

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 29 u stilizaciji koju predlaže g. izvestilac? (Prima). Objavljujem da je § 29 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 30 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 30 u stilizaciji koju predlaže g. izvestilac? (Prima). Objavljujem da je § 30 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 31 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 31 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 31 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 32 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 32 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 32 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 33 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 33 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 33 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 34 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 34 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 34 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 35 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 35 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 35 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 36 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 36 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 36 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 37 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 37 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 37 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 38 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 38 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 38 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 39 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 39 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 39 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 40 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 40 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 40 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 41 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat

§ 41 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 41 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 42 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 42 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 42 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 43 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 43 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 43 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 44 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 44 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 44 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 45 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 45 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 45 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 46 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 46 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 46 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 47 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 47 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 47 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 48 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 48 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 48 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 49 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 49 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 49 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 50 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 50 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 50 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 51 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 51 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 51 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 52 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 52 u ovoj stilizaciji? (Prima). Objavljujem da je § 52 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 53 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 53? (Prima). Objavljujem da je § 53 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 54 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 54? (Prima). Objavljujem da je § 54 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 55 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 55? (Prima). Objavljujem da je § 55 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 56 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 56? (Prima). Objavljujem da je § 56 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 57 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 57? (Prima). Objavljujem da je § 57 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 58 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 58? (Prima). Objavljujem da je § 58 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 59 (V. sast. XXIV).

Potpredsjednik **dr. Fran Novak**: Prima li Senat § 59? (Prima). Objavljujem da je § 59 primljen.

Izvestilac **Daka Popović** čita § 60 (V. sast. XXIV).

poda koja primaju ovaj zakonski projekat u celini, glasaće sa »za«, a koja ne primaju, sa »protiv«. Molim g. sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar **dr. Ivan Gmajner** proziva gospodu senatore, koji su glasali ovako:

Alibegović Asim — za
 Alkalaj dr. Isak — za
 Altiparmaković Jovan — odsutan
 Arnautović Šerif — odsutan
 Banjanin Jovo — za
 Bogojević Vasa — za
 Vidaković Antun — za
 Vilović Osman — odsutan
 Vujić Pavle — odsutan
 Gavrića dr. Emilo — za
 Gavrilović dr. Bogdan — za
 Gaj Ljudevit — odsutan
 Glušac dr. Vaso — za
 Gmajner dr. Ivan — za
 Grasl dr. Georg — za
 Gregorin dr. Gustav — za
 Desnica dr. Uroš — odsutan
 Dobričić Petar — protiv
 Dragović Milutin — za
 Đirlić Petar — protiv
 Ivanović Dragoljub — za
 Ivković dr. Momčilo — za
 Ilidžanović Dimitrije — za
 Jalžabetić Tomo — protiv
 Janković Stjepan — protiv
 Jovanović Ž. Miloje — za
 Karamehmedović dr. Hamdija — odsutan
 Kovačević Tomo — odsutan
 Kostić Petar — odsutan
 Kotur dr. Đura — za
 Krulj dr. Uroš — za
 Kukuljević-Sakcinski Fran — odsutan
 Ljubibratić dr. Savo — za
 Mažuranić dr. Želimir — odsutan
 Majstrovčić dr. Ivan — odsutan
 Marjanović Milan — za
 Mahmutbegović Sefedin — odsutan
 Mičić dr. Mića — za
 Mihaldžić Stevan — za
 Muftić Salem — odsutan
 Nešković Jovan — za
 Novak gr. Fran — za
 Obradović Paja — odsutan
 Pavelić dr. Ante — za
 Ploj dr. Miroslav — za
 Popović Daka — za

Popović Matija — za
 Popović Milan — za
 Ravnihar dr. Vladimir — odsutan
 Radovanović Krsta — odsutan
 Radulović Marko — odsutan
 Rajar dr. Janko — za
 Rožić dr. Valentin — za
 Samurović Janko — za
 Simonović Milan — odsutan
 Smiljanić Krsta — za
 Stanković Jovan — za
 Stanković dr. Radenko — odsutan
 Sulejmanović dr. Džafer — za
 Teslić Petar — odsutan
 Timotijević Kosta — odsutan
 Tomašić dr. Ljubomir — za
 Tomić Svetozar — za
 Trinajstić dr. Dinko — za
 Ubavić Pavle — odsutan
 Frangeš dr. Oton — odsutan
 Hadži Bošković Trajko — za
 Hadži Ristić Spira — odsutan
 Hribar Ivan — za
 Cvetković Jordan — za
 Cerović Gavriilo — odsutan
 Šverljuga dr. Stanko — protiv
 Šilović dr. Josip — za
 Šola Atanasije — za
 Šuperina dr. Benjamin — odsutan

Posle glasanja

Potpredsednik **dr. Fran Novak**: Izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 47 senatora, od toga 42 „za“ a 5 „protiv“. Objavljujem da je time predlog Zakona o opštinama konačno primljen u celini.

Ja ću sada, gospodo, sa vašim pristankom današnju sednicu zaključiti, a narednu zakazujem za sutra, u 10 časova pre podne, sa sledećim dnevnim redom:

1) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zborovima, dogovorima i udruženjima;

2) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o obrazovanju srezova: Gradačkog, Maglajskog, Bosansko-Grahovskog, Dobojskog i Tesličkog u Vrbaskoj banovini.

Primate li, gospodo, ovaj dnevni red? (Prima se). Objavljujem da je ovaj dnevni red primljen.

Današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 13,15 časova.

